

VARPAS

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Lietuviškos spaudos klausimas.

Žemiaus męs apgarsiname ištisą vertimą Vilniaus general-gubernatoriaus „Rašto apie lotyniškai-lietuviškias rades“ ir kelias „Bylas dėl vartojimo lietuviškų raidžių“. Ypatingai yra svarbus raštas Vilniaus general-gubernatoriaus, kuris, „rupestingai perkratęs lietuviškos spaudos klausimą“, išranda, kad „butinai reik leisti Maskolijoje spausdinti lotyniškai-lietuviškomis raidėmis lietuviškas knygas ir laikraščius,“ žinoma, po cenzūros priežiūra.

Koki yra motyvai leidimo lietuviams spaudos, jau buvo ne syki nurodyta¹⁾, ir tai, kas buvo sakyta, da syki patvirtina Vilniaus general-gubernatoriaus raštas.

Budamas persitikrinęs, kad „nė kokia galybė negal suturėti vis kas kart didesnio lietuviškų knygų platinimos“, Vilniaus general-gubernatorius „tvirtai tiki“, kad, esant uždraustai lietuviškai spaudai, „ilgainiui visa tauta gali teip subrusti, kad pati vyresnybė turės ne mažai vargo.“ Todėl velija vyriausybei greičiaus paimti lietuvius savo globon.

Perstatęs blogą perspektyvą uždraudimo lietuviškos spaudos, Vilniaus general-gubernatorius atidengia vyriausybei „puikų“ paveikslą Lietuvos po spaudos leidimo:

„Bijotis, atgyjant lietuviams, kokio nors pavojaus viešpatystės reikalams — sako jis — visai nėra ko: lietuviai netur nė istoriškos nė kulturiškos praeities, dėlto ateitis šios tautos... yra nutarta — sutirpti Maskolijos gyventojų minioj... Persekioti lietuvišką kalbą už mokyklos sienų nėra reikalo: lietuviai virs maskoliais ir patįs, be prievartos.“

Tokiu budu ramina savo vyriausybę Vilniaus general-gubernatorius, matyt, gerai žinodams, kad valdžia „bijo“ atgijimo, bijo, kad atsiradus Maskolijoje lietuvių spaudai, nebutų „pavojaus viešpatystės reikalams“ . . .

Bet tas raminimas visiškai nesiriša su general-gubernatoriaus raštu ir svarbesniais jo išvadžiojimais.

Kad Vilniaus general-gubernatorius užmiršo istorišką Lietuvos praeitį, tai ne dyvai, nės visi Šiaurvakarių krašto valdininkai turi apie tai „užmiršti“, bet kaip jis galėjo užmiršti tai, ką buvo pasakęs pradžioj savo rašto, to negali suprasti.

Peržvelgęs istoriją lietuvių literatūros, Vilniaus gen.-gubernatorius pamatė, kad pasibaigus XVI amžiui buvo išėjusių 17 liet. knygų,

¹⁾ žr. „Motyvai leidimo liet. spaudos,“ („Varpas“ 1900 m. Nr. 11) ir „Atitaišymas klaidingo uždraudimo,“ („Varpas“ 1902 m. Nr. 7)

pabaigoj XVII — 34, pabaigoj XVIII — 88, pabaigoj XIX — 1200; be to antrame trečdalyj XIX am. drauge su knygomis pradėję išeidinėti ir periodiškai išleidimai, kurių dabar esą „daugiaus negu 30“. Iš to, rodos, aiškiai matyt, kad lietuviai turėjo savo kulturišką praeitį, nekalbant jau apie kitus liudijimus senumo ir skirtingumą lietuvių kultūros. Ta kulturiška praeitis, turinti daugiau kaip 300 metų, tik ir sutrukdė valdžios užmanymą įbrukti lietuviams maskoliškas raides!

Beto iš istorijos lietuvių literatūros matyt, kad ji nesulaikomai auga, ir pats general-gubernatorius mato, kad jos augimo nesuturėjo nė uždraudimas spaudos, nė kalėjimai, nė baudimai pinigais, pats yra persitikrinęs, kad „nė jokia galybė negali suturėti vis kart didesnio lietuvių knygų platinimos“, pats sako, kad „nereikia varžyti jų (lietuvių) ugio, bet leisti jiems gyventi, kaip to reikalauja visuomenės gyvenimo įstatymai“. . . . Bet „beramindamas“ augštesniąją savo vyriausybę Vilniaus general-gubernatorius „užmiršta“ faktus, jo paties nurodytus, „užmiršta“ tų faktų evoliuciją ir tendenciją, „užmiršta“ „reikalavimus visuomenės gyvenimo įstatymų“ ir . . . nuskęsta rusifikacijos svajojimuose.

Jeigu jau lietuviai-katalikai „nesutirpo“ Lenkijos gyventojų-katalikų minioj, budami lenkų globoj per kelis šimtus metų ir neturėdami nė savo tautiško susipratimo nė tautiškos literatūros, tai ką čia kalbėti apie „sutirpdinimą“ lietuvių, minioj Maskolijos gyventojų-pravoslavų dabar, kad lietuviai yra tautiškai atgiję, ir kada lenkų įtekmė Lietuvoj yra da didesnė, negu pačių maskolių. Lietuvių atgijimas — tai istoriškas faktas, lietuvių tautiškas kilimas — teip-gi istoriškas faktas, istoriškas reikalas, ir kaip nieks negalėjo sutrukdėti lietuvių atgijimo, teip jau „jokia galybė“ negali sulaikyt lietuvių kilimo. Gražinimas neteisingai išplėstos lietuviams spaudos — teip-gi istoriškas reikalas: dabar „lietuvių tautiškas kilimas“ (o per tai ir patį lietuviai) „spruste sprusta iš vyresnybės rankų . . . ir ilgainiui . . . visa tauta gal subrusti“. . . . Gražis valdžia lietuviams spaudą — „pavojus viešpatystės reikalams“ susimąžis, bet neišnyks tolaik, kol valdžia apseis su lietuviais teip, kaip ikšiol apsiėjo, kol nepaliaus persekiojus lietuvių kalbos, tikėjimo, draugysčių, kol nepaliaus varžius spaudos cenzūros pančiais, žodžiu sakant, kol neleis jiems „gyventi, kaip to reikalauja visuomenės gyvenimo įstatymai.“ Juo didesnis bus lietuvių persekiojimas, juo didesnė bus įtekmė užsieninės — nelegališkosios literatūros lietuvių gyvenime. Kad tokia kova nepasiliaus ir po leidimo lietuviškos spaudos Lietuvoj, galima spręsti jau vien iš to, kad vyriausiu Vilniaus administracijos rupesčiu yra „sutirpdyti“ lietuvius „Maskolijos gyventojų minioj“, arba, kitaip sakant, paversti juos maskoliais. Kadangi tas valdžios užsivertimas yra priešingas kulturai ir progresui, tai galima tvirtai tikėtis, kad visi valdžios užmanymai, nukreipti ant lietuvių „sutirpdinimo“, teip jau nueis vėjais, kaip ir uždraudimas spaudos.

Besvajodamas apie „sutirpdinimą“ lietuvių Vilniaus general-gubernatorius laiko už didelei svarbų reikalą prašalinimą Lietuvoj lenkų įtekmės. Užduotis lenkų Lietuvoj esanti dvejopa: paversti lietuvius lenkais, arba bent lenkų bičuliais ir pasėti tarp lietuvių „nepaklusnumą vyriausybei“. Kovoti su lenkais esą sunku; jie turį „istorišką

ir kulturišką“ praeitį; todėl, prašalinius juos iš Lietuvos, liks tik lietuvių tauta, neturinti „nė istoriškos nė kulturiškos“ praeities, ir tuomet maskoliškoji kultura „sutrirdysianti“ lietuviškąją.

Bet kaip prašalinti lenkų įtekmę Lietuvoj? Kas ją prašalys? Nors Maskolija valdo Lietuvą jau nuo 1795 m., t. y. daugiau kaip 100 metų, bet tos įtekmės neprašalino; Muravjovas, norėdamas „išliuosuoti lietuvius iš po lenkų įtekmės“, uždraudė lietuviams spaudą ir ne tik ką ne prašalino tos įtekmės, bet da „palengvino susibendravimą lietuvių su lenkais“; teip-gi negelbėjo nė kiti valdžios užmanymai. Ir tik atsiradus lietuvių tautiškam susipratimui ir tautiškai literaturai įtekmė lenkų ėmė eit silpnyn. Ir „lenkų nacionalistai laiko lotyniškai-lietuviškas raides už pavojingas savo užmanymams, nės jų vartojimas sustiprina lietuvių rašliavos ugį, o per tai ir tautos ugį“. Todėl Vilniaus gen.-gubernatorius, trokšdamas, teip kaip ir Muravjovas, greičiau „išliuosuoti lietuvius iš po lenkų įtekmės“ pasuka visai į kitą pusę ir velyja vyriausybei leisti lietuviams laisvai vartoti lotyniškai-lietuviškas raides, kurias „lenkų nacionalistai laiko už pavojingas savo užmanymams“, matyt, tikėdamos, kad tautiškas lietuvių kilimas natūrališku budu, be kieno nors pagalbos, pats prašalys tą įtekmę, kaipo negeistiną lietuvių tautiškam kilimui. Tai-gi išeina, kad lietuviai, ką, anot Vilniaus general-gubernatoriaus, „netur nė istoriškos nė kulturiškos praeitės“, atliks tokį darbą, kurio nestengia atlikti maskolių valdžia . . .

Bet nors ir valdžia pati nieko neįstengia atlikti tame dalyke, tai vis-gi ji bent nori lošti rolę lietuvių užtarytojos ir per tai įgyti lietuvių simpatiją. Tam tikslui pasitaikanti valdžiai „labai gera progą“ — nesusipratimai tarp lietuvių ir lenkų parapijų reikaluose. Lenkai, — sako gen.-guber. — be paliovos persekiodami lietuvius, įkirėjo jiems ir, galima sakyti, visai nustojo išsitikėjimo lietuvių tautos . . . ir lietuviai priversti yra laukti pagalbos nuo maskolių vyriausybės, kaipo vienintelės jų užtarytojos“.

Iš to matyt, kad dabar valdžia, norėdama prašalinti lenkų įtekmę Lietuvoj, ketina laikytis tokios jau politikos, kaip ir Latvijoje, kada ji iš ten norėjo išginti įtekmę vokiečių.

Bet kad valdžiai pasisektų prisivilioti lietuvius, teip kaip latvius, reikia didei abejoti jau vien dėlto, kad lietuviai veik per ištisus 40 metų turėjo uždraustą spaudą ir per tą laiką sutvėrė gan didelę nelegališką literaturą, kuri liudyja ir visuomet liudys apie dideles skriaudas, kurias yra padarius lietuvių tautai maskolių valdžia . . .

Bylos „Dėl užgrėbimo A. Maciejaucko žemlapio“ ir „Dėl lipdymo afišų“ parodo formališkąją pusę uždraudimo spaudos.

Kad būtų matyt, „ant ko buvo paremtas spaudos uždraudimas, mės čion talpiname ištisą vertimą tam tikro cirkuliario, pabrieždami svarbiausias teksto vietas.

M. V. D.

Vyresnysis Užveizdas Spaudos

Dalykų

13 Rugsėjo 1865 m.

Nr. 141.

Ponui Gubernijos Viršininkui.

Vyriausias Viršinink Šiaurvakarių Krašto pranešė man, kad jis norėdamas veikias palieti Žemaičius, Lietuvius ir Latvius su maskoliš-

Su išsitikėjimu

kaiseis gyventojais to Krašto ir praplatinti maskoliškąją kalbą ir jos giminiškas tarmes tarp gyventojų įvardyto Krašto, prisiulė viršininkams tų gubernijų išleisti šiuos padavadijimus:

1. Uždrausti visiems savininkams tipografijų, litografijų ir chromolitografijų spausdinti savo įtaisose kokius nors išleidimus lietuviškoj ir žemaitiškoj kalboj lotyniškai-lenkiškomis litaromis.

2. Pasinaudot visokiais, prigulinciais nuo gubernijų viršininkų įrankiais ir užkirsti kelią atvežimui, pardavimui ir platinimui kokiu nors būdu nurodytų pirmame punkte išleidimų.

3. Apgarsinti tokį padavadijimą visiems valdytojams tipografijų, litografijų ir knygų pardavėjams, ir jei kas peržengtų šį padavadijimą, tai atimti uždraustus raštus.

Pripažindamas iš savo pusės, kad yra naudinga įvesti augščiausius išguldytus prisakymus ir pavestoj Jusų Mylistai gubernijoje, laikau už garbę pranešti apie tai Jums, Maloningas Pone, idant padarytumėt tam tikrus žingsnius.

(pasirašė)

Valujev, Stats-sekretorius,
Vidaus Dalykų Ministeris.
N. Kapnist, Direkteris.

Nors tas cirkuliaras ir rašytas gubernijų viršininkams „su išitikėjimu“, bet jis kiek vėliaus tapo apgarsintas viename išleidime apie cenzūros padavadijimus. Tas cirkularas buvo išleistas, kaip padavadijimas Šiaurvakarių Krašto administracijos, be augščiausios sankcijos (възъ законодательнаго порядка), ir vėliaus niekur neatitinkame aiškios žinios apie augščiausią užtvirtinimą augščiaus apgarsinto cirkuliario. Dėlei tos, matyt, priežasties ir tapo cenzūros daleista spausdinti Peterburge kelias knygas „lotyniškai-lenkiškomis“ litaromis jau prasliskus apie 10 metų po išleidimo minėto cirkuliario. Tik „Augščiausias prisakymas 22 balandžio 1880 m.“ — anot vietininko ob.-prokuroro civ. kas. dep. A. N. Ščerbačevo, — daleisdamas vartojimą lotyn.-lenkiškų raidžių Mokslo Akademijai, „iš dalies užtvirtinęs cirkuliarą 1865 m“.

Toks neaiškumas uždraudimo liet. spaudos iš formališkos pusės pasidarė paskutiniame laike priežasčia yvairių kombinacijų ir vilčių.

Šitai autorius straipsnio „Dėlei lipdymo afišų“ išsvajojo, kad laimėjimas Višinskio bylos išrišias liet. spaudos klausimą. Mat Višinskas „parodęs“ senatai, kad lietuviška spauda „nesanti uždrausta“, kad „esą tiksliai paliepimai visokie, kurie nesiremią ant pamatinių Maskolijos įstatymų ir todėl neturį but pildomi“, ir „jeigu senatas nuntarsias, kad nėra tiesos draudžiančios lietuvišką spaudą, tai galima busią platinti ir spausdinti Maskolijoje lietuviškus raštus“.

Tai yra tokia pat pažiūra, ant motyvų spaudos leidimo, kaip ir ta, ant kurios buvo nurodyta straipsnyje „Atitaisymas klaidingo uždraudimo“, t. y. kad uždraudimas spaudos — tai „klaida“ vietinės administracijos ir „nesusipratimas“, o leidimas spaudos — tai atitaisymas tos „klaidos“ ir prašalinimas „nesusipratimo“, kad ta „klaida“ atsitikusi dėlto, kad cirkuliaras apie liet. spaudos uždraudimą nebuvoš ciecoriaus užtvirtintas ir tt.

Iš apgarsintų ikšiol slaptų raštų ir cirkuliarų nė vienas nelaiko už svarbų daiktą klausimą, ar uždraudimas lietuvi. spaudos įvyko su sankcija augščiausios valdžios, ar be tos sankcijos, nės visiems administratoriams yra duotos privilegijos tam tikruose atsitikimuose išdavinėti įstatymus, su kurių pagelba butų galima įkūnyti valdžios užma-

5

nymus ir siekimus. Tik Ministerija Vidaus Dalykų, norėdama išgelbėti augščiausios valdžios autoritetą nuo lietuvių sūdo, sako, kad liet. spaudos uždraudimas buvęs padarytas „iš netyčių, dėlėi porodoksaliskų kombinacijų ir niekadės nebuvęs sankcionuotas Augščiausios valdžios“; bet ir Min. Vid. Dal. motyvuoja leidimą spaudos „liudnomis pasekmėmis“, o ne susekimu padarytos formališkos „klaidos“ arba „nesusipratimo“. Jei uždraudimas liet. spaudos neturėtų „liudnų pasekmių“, tai nieks iš administratorių nė nekalbėtų apie leidimą lietuviams spaudos. Gaila tik, kad ir tuli lietuviavai nenoroms prisideda prie platinimo keistų pažiūrų apie motyvus spaudos leidimo, manydami, kad spaudą mums užkovosią bylininkai ir jų advokatai . . .

Manyti, kad uždraudimas lietuviškos spaudos nesutinka su pamatiniais viešpatystės įstatymais, rodos, galima tik tuomet, jeigu užmiršti pamatinių įstatymų dvasią, jų vadovaujančią ideją, o žiūrėti tik ant atskirų sakinių, žodžių, arba formališkų reikalavimų. Jei atsiminti, kad Maskolija yra monarchija neaprubežiuta, (o ne konstitucijinė), tai jau, nemačius pamatinių įstatymų, galima tikėtis, kad yriausia pamatinių įstatymų ideja — tai apsaugojimas ir sutvirtinimas neaprubežiutos valdžios monarko.¹⁾ Kadangi viens monarka viską valdyti negali, todėl jo „neaprubežiuta“ valdžia pereina ant visos minios yvarių valdininkų: ministerių, general-gub., gubernatorių, isprau-ninkų ir tt. Kiekvieno iš tų valdininkų rankose koncentruojasi netik administratyviška valdžia, bet teip-gi iš dalies ir įstatymdaviška dagi teisdariška.

Užkariautose šalyse administratoriai turi didesnes privilegijas negu pačio Maskolijoje, o ištikus maištui, valdytojas krašto tampa diktatorium — caruku. Tokiu diktatorium — caruku buvo Muravjovas — Korikas, atsiųstas į Vilnių gegužės mėn. 1863 m. galutiniam nuramdymui sukilusio Krašto. Šalies įstatymai, tai buvo jo įstatymai, šalies sudas tai buvo jo sudas, jo paliepinams nereikėjo augščiausios sankcijos, bet nežiurint ant to jie sutiko su pamatiniais Maskolijos įstatymais. Uždraudimas spaudos 1864 m.²⁾ tai buvo aktas Muravjovo valios, todėl jis pasirėmė ant pamatinių Maskolijos įstatymų ir nesipriešino monarko valiai. Prie gen.-gub. Kaufmann'o (1865) tas uždraudimas spaudos jau tapo formuluotas ir aprobuotas Vid. Dal. Ministerio. Toki administracijos padavadijimai tankiai vartojami kaip eksperimentai: kada pasirodo, kad tie padavadijimai yra naudingi, tai jie buna ciecoriaus užtvirtinti, kada-gi išeina į eikštį, kad jie kenkia viešpatystės reikalams, tuomet jie buna prašalinti. Uždraudimas spaudos turėjo politišką tikslą — nuramdyt Lietuvą, „išliuosavus ją iš po lenkų įtekmės.“ Kadangi ikišiol lenkų įtekmė nebuvo prašalinta iš Lietuvos ir kadangi administracija ikišiol nematė „pavojaus viešpatystės reikalams“, esant lietuviškai spaudai uždraustai, todėl ir nesirupino prašalinti tą padavadijimą; dabar jau ji pamatė tą „pavojų“ ir todėl nor leisti lietuviams spaudą.

Kokią rolę lošia pamatiniai įstatymai ir augščiausioji sankcija Maskolijoje reikaluose išdavimo įstatymų gali liudyti persekiojimas tikė-

¹⁾ Apie pamatinius Maskolijos įstatymus buvo rašyta „Ukininke“ 1898 Nr. 7.

²⁾ v. Raštas apie lotyn-liet. raides.

jimo, kuriam prižada pamatiniai įstatymai laisvę (art.: 44, 45, 46). Štai ką apie tai rašo „Освобождение“ 1903 Nr. 19:

Da prieš 20 metų Viešpatystės Roda savo motyvuose prie įstatymo 3 d. gegužės 1883 m. išrado už reikalingą daiktą prašulinti lent tuos padavadijimus prieš atskalunus¹⁾ „kurie tapo įvesti be augščiausios sankcijos“. Bet vėliaus Ministerių Komitetas, *aplenkdamas Viešpatystės Rodą*, išleido da vieną apsunkinimą „pripažindamas štundą už ypatingai pragaistingą atskalą²⁾ ir uždrausdamas jai daryt susirinkimus“. Šitas apsunkinimas buvo ciecoriaus užtvirtintas 4 d. liepos 1894 metuose

Manifestas 26 vasario neprrašalina nė paliepių išleistų „be augščiausios sankcijos“ nė gubernatorių veikimo, paremto ant padavadijimo apie apgynimą,³⁾ nė naujausių ministerių cirkuliarų . . . Manifestas, kalbėdamas vardan laisvės tikėjimo, ištikrų jų minā po kojų tą laisvę . . . kas iki manifesto galėjo Maskolijoj naudotis tikėjimo laisvę, tas galės turēt tą laisvę ir po manifesto, o kas buvo persekiojamas už tikėjimą, tas ir vėliaus kentės nuo saualės bažnytinės ir svietškosios policijos . . .

Išguldymas tikėjimo dalykų mokyklose mūsų krašto tą pat parodo.⁴⁾ Nors ir buvo išleisti paliepipai, kad tikėjimas būtų išguldomas prigimtoj kalboj, bet tai atsitiko tik dėlei sukilimo 1863 m., gali sakt, per prievartą, ir pildymas tų apginančių laisvę tikėjimo paliepipų ant tiek suriša valdžią, ant kiek to reikalauja susipratimas pačių mokintinių, arba jų tėvų: greta atvirų paliepipų yra da slapti paliepipai, mokintojams adresuoti, kurie naikina atvirus paliepipus ir varo senąją politiką.

1864 m. Aleksandras II., budamas po įtekme atsitikimų 1863 m. išleido gana liberališkus padavadijimus apie vaikų mokinimą Lenkų Karalystėj,⁵⁾ bet tie padavadijimai greit vėjais nuėjo, apleisdami savo vietą tokiems, kurie prieštarauja pirmiems padavadijimams.

Ir kaip galima tikėtis, kad „neaprubežiuotoji“ valdžia norėtų pati susiaurint savo laisvę. Jei ir yra koki nors padavadijimai arba įstatymai, ką gina žmones nuo valdžios saualės, tai begu tik dėlto, kad valdiniai į juos tikėtų ir nurimtų, bet tie padavadijimai prieštarauja principams neaprubežiuotos monarchijos ir dėlto pasilieka tik tolaik, kol to reikalauja susipratimas, budrumas ir atkaklumas valdinių, bet ir išėjus kokiam nors liberališkam prisakymui eina slaptas darbas, slapti padavadijimai, ką naikina atvirųjų padavadijimų vertybę ten, kur galima. Pamatiniai Maskolijos įstatymai prižada valdiniams laisvę tikėjimo, tuo tarpu kiti įstatymai tą prižadėjimą sulaužo. To pat galima būtų tikėtis, jei pamatiniai įstatymai prižadėtų laisvę žodžio, laisvę susirinkimų ir kitokias gėrybes. Kokia gali but vertybė tokių prižadėjimų, kurie yra padaryti iš liuosos valios ir į kurių vertybę netiki nė pats prižadėtojai?! Kaip gali ideja žmonių laisvės rasti prieglauđą pamatiniuose Maskolijos įstatymuose, kuriuose viešpatauja ideja „neaprubežiuotos“ laisvės valdininkų, arba, geriaus sakt, ideja saualės?! . . . Kaip gali prieštarauti pamatiniams įstatymams uždraudimas lietuviškos spaudos, jeigu tas uždraudimas išėjo iš galvų Lietuvos administratorių ir turėjo už siekį viešpatystės interesus?! . . .

1) раскольники

2) секта

3) положение объ охранѣ.

4) v. „Kova lenkų-mokintinių su rusifikacija.“ („Ukininkas“ 1902 m. Nr. 8.)

5) v. „Ukininką“ 1902 m. Nr. 10.

Užkovojus lietuviams spaudą (žinoma, ne per tarpininkystę advokatų), mūsų literatura pateks globon „neaprubėžiuotos“ valdžios ir jos tarnų — cenzorių. Laisvė žodžio ant tiek bus susiaurinta, ant kiek tai bus galima padaryt. Žmonių tiesos ant tiek bus guodojamos, ant kiek jie tas tiesas mokės ginti, ant kiek jie už jas kovos. O kad mūsų tiesos būtų apgintos ir kad męs galėtume žengti paakini, tai prigulės nuo tautiškai-politiško žmonių susipratimo, nuo kulturiško jų subrendimo. Tai-gi svarbiausia mūsų užduotis dabar suteikti žmonėms sveiką tautiškai-politišką peną, kuris galėtų išaiškinti jiems jų politišką padėjimą ir apginti juos nuo tų žabangų, kurias taiso mūsų tautai maskolių valdžia.

Raštas apie lotyniškai-lietuviškas raides Vilniaus, Kauno ir Gardėno general-gubernatoriaus.

Rupestingai perkratęs lietuviškos spaudos klausimą, turiu pasakyti, juog jis, ar šėip ar teip išrišant, tur viešpatystės klausimo svarbumą. Šiaurvakarių krašte lietuviškųjų raidžių klausimas labai daug sveria, nes nuo jo išrišimo priderės visa šio krašto politika.

Lietuviai, vėlai pasirodę Europos istorijoje ir turėdami silpną savo kultūrą, pasidnoda įtekmei savo kaimynų: maskolių, vokiečių ir lenkų. Lietuvių tautiškas gyvenimas prie tokių sąlygų pasilieka negalimas. Didesnė Lietuvos dalis tapo maskolių viešpatystės kraštu. Maskolių nelaimės privertė lietuvius tulą laiką užsileisti lenkams. O žuvus Lenkijai, veik visa lietuvių žemė kliuvo galingajai Maskolijai. Mūsų laikais vos nedidelė, sulyginant, lietuvių dalis (apie 500,000) gyvena Prusuose, o didesnėji lietuvių tautos dalis (suvirš 2 milijonu) yra Maskolijos valdiniai.

Štai dėlko lietuvių klausimas ir yra svarbus.

Šėsioliktame amžiuje Europos visumenė, matyt, veržės prie mokslo; ši sriovė neaplenkė nė Lietuvos. Kaip kitur, teip ir Lietuvoj toj galdynėj atsirado tautos apgynėjai. Jie padarė pradžių lietuviškajai raštenybei. 1547 m. pasirodo pirmoji lietuviška knyga; po jos ir kitos, ir pradžioj XVII. amžiaus buvo jau nemažiaus 17 lietuviškų knygų. Netrukus, per 50 metų po to, išėjo vėl 18 knygų, o baigiantės XVII. amžiui da 16. Pirmoje XVIII. amžiaus pusėj išėjo 28 knygos, o antrojoj — suvirš 60.

Lietuviškųjų raštų iki XIX. amžiaus išėjo tiek maža dėl daugelio kliučių. Jau XVI. amžiaus viduryje, vos lietuviškos knygos pasirodė, tapo smarkiai persekiojamos ir naikinamos. Kas jas naikina, nēr žinios. Vienok, atsiminus kitas Vakarinės Europos šalis anos galdynės, galima atspėti, juog didžiausiais lietuviškų raštų naikintojais buvo Rymo-katalikų kunigai. Teip jie darė iš baimės, kad pakilus tautiškai lietuviškai lietuvių raštenybei, Lietuvoje nesumenkėtų Rymo bažnyčios galybė ir nepaimtų viršaus protestantai.

Lietuviškos knygos buvo spausdinamos tik lotyniškėmis raidėmis, o kartais ir gotiškėmis. Vienok jau XVII. amžiuje lietuvių raštininkai permanė, juog lotyniškėmis raidėmis nėra galima pilnai išreikšti visu

lietuviškos kalbos garsų. Todėlei lietuviai, taikindami minėtas raides prie savo prigimtos kalbos ypatybių, veikia sudėstė savo raides, kurios teisingiausiai galima vadinti lotyniškai-lietuviškomis. Tiktai tokiomis raidėmis, o ne lotyniškai-lenkiškomis, kaip tuli mano, galėjo išreikšti ypatingus lietuviškos kalbos balsinius, dvibalsinius ir nosinius garsus. Tobulindami savo raides, lietuviai įvedė į lietuvišką abecėlę ištisą eilę raidžių, kurios visai nevartojamos lenkiškojoj raštenybėj.

Augščiaus nūrodyta, juog iki XIX amžiui lietuviška raštenybė nors išlengvo, bet vis-gi augo. XIX amžiujė išleidinėjimas žymiai pirmyn pašoko: pirmoj XIX. amžiaus pusėj išėjo apie 200 knygų, o antroj iki — 1000. Pradedant nuo antrojo trečdalio minėto amžiaus grėta lietuviškų knygų pasirodo ir periodiškai išleidimai (laikraščiai), viso labo kurių yra dabar daugiaus, negu trīs dešimtjės (tik 15! *Red.*).

Nuo XVI. amžiaus iki XIX. antrai pusei daugumas lietuviškų knygų buvo išleidžiama Maskolijoj. Tačiauš jau nuo pat pradžios dalis knygų buvo spausdinama Karaliaučiuje ir Tilžėje, bet vyriausia lietuviškos spaudos vieta buvo jau nuo senų-senovės Vilnius, kaip kulturiškai-istoriškas vidnrys lietuvių tautos. Lietuviškos knygos teip-pat buvo spausdinamos Kėdainiuose, Supraslyje, Dinaburge, Suvalkuose, Rygoj ir Mintaujoj.

Tai-gi pasirodžiusi XVI. amžiujė lietuviška raštenybė savistoviai augo toj šalyj, kame gyven daugiausiai lietuvių. Maskolija, įgijusi tą šalį ir ėmusi ją valdyti, pilnai galėjo, laikydama lietuvių tautą savo globoje, ugdyti ją, nekenkdama bendriems viešpatystės reikalams. Ši gera proga umai pranyko, užgynus spausdinti lietuviškas knygas lotyniškai-lietuviškomis raidėmis.

Tasai užginimas tapo įvestas ne įstatymų keliu, kadangi jis nebuvo apsvarstytas tam tikros įstatymų išleidinėjimo įsteigos. Augščiausiuoju 30 sausio d. 1866 m. paliepimu buvo įsakyta spausdinti maskoliškomis raidėmis tik vyresnybės išleidžiamus raštus. O išleidžiant ne vyresnybės raštus, vartoti maskoliškas raides lietuviškoms knygoms pirmu-pirmiausiai buvo pareikalauta 1864 m. buvusio Šiaurvakarių general-gubernatoriaus Muravjovo. Jis teip padarė, norėdams lietuvius išliuosuoti iš po lenkų įtekmės. Šio užmanymo negalime pavadinti klaidingu, bet įnagis įvykinimui šio užmanymo visai netikęs. Didžiausia klaida buvo manyti, juog lietuviai vartoja savo rašliavoj lotyniškai-lenkiškas raides. Teip-pat buvo klaida, aplenkus ir neatsiveizdėjus į lietuvių raštenybės stovį. Žinoma, ši raštenybė, teturėjo vos keletą šimtų knygų, buvo skurdī, bet reikėjo įsitėmyti, juog lietuvių knygos nuo keletu jau šimtmečių visuomet buvo spausdinamos lotyniškai-lietuviškomis raidėmis. Priderėjo, rodos, suprasti, juog raidės nepermaino kalbos ir negali rašant lotyniškoms raidėmis sulenkint lietuvių, o rašant maskoliškoms — sumaskolinti. Ak, tautiškas žmonių ypatybes parodo ne vartojamos jų raidės, bet prigimtoji kalba.

Vienok mažai tepajiegdami su savo kultūra, kurią mės turėjome šeštuose dešimtuose metuose, mažai tepراسiplatinus tarp lietuvių maskolių mokykloms maskoliškoj dvasioj ir silpnai teišmanant anos galdynės filioliogams (ką? *Red.*), augštesnėji Šiaurvakarių vyresnybė manė

galėsianti susilaukti geriausių vaisių, butent sumaskolinimo lietuvių, privertus spausdinti maskoliškais raidėmis.

Vyresnybės nuomonė buvo patvirtinta mokslininkų Gilferdingo ir Mikuckio ir todėl, žinoma, turėjo da didesnį svarbumą. Pirmasis iš tų vyrų sudėstė maskolišką „abėcėlę“, paskirtą latviams Vitebsko rėdybos, o antrasis — lietuviams.

Įvestą vietinės vyresnybės, butent Muravjovo, paliepiamą patvirtina 1865 m. naujas general-gubernatorius Kaufmann's. Ilgainiui tasai paliepimas buvo pildomas taip sau, kaip vyresnybės paprotys.

Teisybė, nekartą buvo mėginama panaikinti tąjį paliepiamą, bet šis dalykas nėkuomet nebuvo rimtai svarstomas. Maskoliškų raidžių šalininkai primigę prirodinėjo, juog Šiaurvakariai nuo senų-senovės maskolių kraštas ir turi jųjų pasilikti, beto visai nedabojo, juog maskoliškiosios raidės nė ant nago juodimo neperdirba lietuviškosios kalbos ir juog ši kalba, ar šikioms, ar tokioms raidėms esant, pasilieka lietuviška, nė kuo nepanaši į maskoliškąją.

Dabar baigiasi ketvirta dešimtis metų, užgynus Muravjovui spausdinti lietuviškas knygas lotyniškai-lietuviškais raidėmis. Praėjusio laiko užtenka, kad tikrai nuspręsti, kokius vaisius atnešė spaudos uždraudimas, kokia iš jo nauda ir beg verta jis neatmainytas palikti ir tolesniam laikui.

Iš to kas pasakyta, aišku, juog spaudos uždraudimas įvyko kaip tik prasidėjus lietuvių rašliavai žymiai augti. Uždraudimas to užgo nesustabdė. Anaiptol: lietuvių knygų antroj XIX. amžiaus pusėj išėjo penkis kartus daugiau, kaip pirmoj to amžiaus pusėj. Senieji lietuviškos rašliavos žiburėliai (Vilnius, Kedainiai, Dinaburgas ir kt.) gęsta; pasirodo naujieji: Tilžė, Klaipėda, Bitėnai, Prėkulis — Rytų Prusuose. Tokiu budu lietuviškos rašliavos sodyba parsikėlė iš mūsų šalies, kame, kaip pasakyta, yra daugiau kaip du milijonu lietuvių, į kaimynės-viešpatystės šalį, teturinčią vos pusę milijono lietuvių. Nėgana to, prasidėjus išeivystei Amerikon, susimetė ten į 300 tukstančių lietuvių, kurie įkurė ten savo tautišką rašliavą.

Tuomet kada užsieniuose lietuviška rašliava (lotyniškai-lietuviškais raidėmis spausdinama) augo, išleisdama šimtų šimtus knygų ir po keletą dešimčių laikraščių, pas mus Maskolijoje spaudžiamos buvo savotiškos lietuviškos knygos, spausdintos vyresnybės maskoliškais raidėmis. Keletas dešimčių maldaknygių ir kalendorių — štai ir visi raštai, kuriuos vyresnybė vos ištesėjo išleisti. Tai lengva suprasti. Nėkur ir nėkuomet rašliavos vyresnybė nėra sutvėrus. Rašliava auga drauge su tautos sąmone ir per tai ji pilnai pridera visuomenei. Vyresnybė gali teikti ir net globti rašliavą, bet ne tverti.

Maskoliškos raidės neprigijo lietuvių rašliavoj, nors vyresnybė visokiais budais stengėsi nubaidyti juos nuo lotyniškai-lietuviškų raidžių ir brukte brukto valdžios lietuviškus raštus, išleidžiamus maskoliškais raidėmis. Tie valdžios raštai, pigių-pigiausiai pardavinėjami ir net dykai davinėjami, nesiplatino.

Nė vyresnybės buvo išleistos maskoliškais raidėmis vos dvi ar trys lietuviškos knygelės, bet ir joms nepasisėkė. O užsieniuose spausdintos lietuviškos knygos, nors brangiai įperkamos, su dideliu pavc-

jumi gabenamos, kur pakliuk atiminėjamos*), platinos Šiaurvakarių krašte dešimtimis tukstančių, ir to platinimos nesuturėjo nė kalėjimai, nė baudimai pinigais.

Tokie dalykai verste verčia mus susiprast ir atsakyti, kodėl teip yra.

Suprasti tie dalykai mums svarbu dėlto, kad jie užliečia gyvenimą ir reikalus visos tautos, kurios daugumas gyvena Maskolijoje. Maskoliškų raidžių šalininkai nurodo, juog tos raidės nepasisekė, pirmiausiai dėl to, kad prieš jas spyrės kunigai, lietuvių tautos vadovai, antra dėl to, kad maža tebuvo duodama pinigų išleidinėjimui maskoliškoms raidėms lietuviškų ir pagaliau dėl to, kad lietuviškose maldaknygėse, kurias vyresnybė spausdina, buvo įsprausta priešingų katalikų tikėjimui dalykų. Šių nurodimų negalima laikyti už visai teisingus.

Nėra ką ir kalbėti: vartojimas minėtų maldaknygių prieš katalikystę davė lietuvių kunigams, veikiai susipratusiems, naują įnagi kariauti su vyresnybės išleidžiamaisiais raštais. Bet negalim abejoti ir apie tai, juog labiausiai nepasisekė maskoliškoms raidėms, taigi ir vyresnybės raštams, dėl to, kad maskoliškias raides, pasivėlinusias prieš lotyniškai-lietuviškias ant trijų šimtų metų, norėta įspausti lietuviškon rašliavon, kada lietuvių tauta, sutvėrusi savo rašliavą, dvasiškai stiprėdama ugdė ją toliaus. Uždraudimas lotyniškai-lietuviškų raidžių galėjo išginti ir ištiesų išgynė lietuvišką spaudą iš Maskolijos, bet nestengė sunaikinti jau įsigalėjusios tautiškos rašliavos.

Nepasisekimas maskoliškų raidžių visųmažiausiai priderėjo nuo mažumo tam tikslui pavedamų pinigų. Augščiaus buvo pasakyta, juog net dykai davinėjant lietuviškos knygos, spausdintos maskoliškoms raidėms, nesiplatino.***) Paskyrus daugiau pinigų išleidimams, naujai atspausdintos knygos gulėtų neparduotos, kaip ir seniaus išleistosios — tik jų butų daugiaus.

Kunigų-lietuvių, kaipo maskoliškų raidžių priešą, reikia rimčiau permąstyti, o ne teip, kaip priprasta. Kunigai-lietuviai yra vieninteliais žmonių apšviestojais (? Red.). Kilę vien iš sodiečių tarpo, atsidavę Rymo bažnyčiai, o da daugiau savo tautai (? Red.), žinoma, jie saugoja ją, kaip įmanydami. Daugiausiai jie rupinos taisymu ir dabinimu lietuvių rašliavos kalbos, jau per kelis amžius išreiškiamos lotyniškai-lietuviškoms raidėms. Taigi suprantamas daiktas, juog kunigai negal iškęsti nepadėję gabenti lietuviškų raštų, nes tik užsieniuose, Prusuose ir Amerikoj, yra lietuviška spauda. Ton užsienių spaudon rašinėja

*) Mūitvietėse buvo perimta lietuviškų knygu: 1891—1893 m. m. 37 718. 1894—1896 m. m. 40 335; 1897—1899 m. m. 39 024 ir 1900—1902 m. m. 56 182. Kiek buvo išgaudyta policijos, nėra žinios.

**) Dabar ir tie, kurie pirmiaus karštai stojo už įvedimą maskoliškų raidžių lietuviškon rašliavon, nusiminė, išvydę menkus savo užmanymų vaisius. Reikia stebėtis, kaip tuli maskoliškų raidžių šalininkai ir ikišiel tebetiki, neva sodiečiai-praščioikai vartoja šias raides, lietuviškus laiškus rašydami. Pavyzdžiui jie nurodo, buk lietuviai-kareiviai rašinėja savo giminėms laiškus maskoliškoms raidėms. Čia jie klysta (? Red.). Maskoliškos raidės, vartojamos lietuviškuose laiškuose tik tuomet, kada lietuvis-kareivis nemokas rašyti, įprašo kareivį maskolį parašyti jam laiška, o pats sakinėja jam lietuviškai žodžius. Tokie laiška sunkiai įskaitomi ir sodžiaus raštininkai vos gal juos sugraibyti.

Maskolijos lietuviai (pirmoj eilėj kunigai) (? Red.) tur but daugiaus, kaip užsienių lietuviai.

Lietuvių tauta antroj XIX. amžiaus pusėj įžengė į naują savo ugio gadynę. Ikitoliai visi lietuvių tautos luomai, įgiję mokslą, nu-tausdavo, lenkais pavirsdami. 1863 metų lenkmetis, panaikinęs lenkų viešpatavimą Šiaurvakarių krašte, nemaža laisvės (? Red.) davė lie-tuvių tautai. Daugiausiai nuo to laiko lietuviai apstojo lenkais virtę: jie pradeda eiti savo keliais. Jųjų savotiški keliai apsireiškė, pasi-didinus lietuviškai rašliavai. Nė lietuviai-nacionalistai, nė lenkų poli-tikai nelaiko lotyniškai-lietuviškų raidžių už įnagį lietuvių sulenki-nimui. Priešingai, lenkų nacionalistai laiko lotyniškai-lietuviškas raides kaip tik už pavojingas savo užmanymams, nes jų vartojimas tik su-stiprina lietuvių rašliavos ugį, o per tai ir tautos ugį. Taigi masko-liškų raidžių brukimas, nors be jokio pasisekimo, anot lenkų tur didelį svarbumą: tos raidės nartino lietuvius prieš maskolių vy-resnybę ir per tai palengvino susibendravimą lietuvių su lenkais.

Lenkų nacionalistų užmanymą negalima laikyti už menką daiktą. Lenkų tauta turėjo savo politišką ir kulturišką praeigą. Lenkai jau nuo senų-senovės imasi su Maskolija. Amžinos lenkų ir maskolių im-tynės ant politiškos ir kulturiškos dirvoš ir iki šiai dienai nėra pasi-baigusios. Dideliu vargu Šiaurvakarių krašte daug padaryta sulygi-nimui „užgrėbto“, kaip lenkai sako, krašto su tikraja Maskolija. To-lesniai reik aiškiai ir tvirtai sujungti vietinių gyventojų reikalus su bendrais maskolių viešpatystės reikalais. Todėl pridera išmintingai rupintis apie bręstancią lietuvių tautą, tą sveiką ir tvirtą giminę, kurios yra beveik trečia dalis Šiaurvakarių krašto gyventojų.

Dėlto yra svarbu laikyti savo globoje lietuvių tautišką ki-limą, kursai spruste sprusta iš vyresnybės rankų. Tuo tarpu dabar lietuviai minta dvasišku užsieninės spaudos penu, slapčia gabenamū, ir per tai be mūsų cenzuros prižiūros ir vyresnybės globos. Lietuviškos dainos, kalbamoksliai, geometrijos, geografijos vadovėliai, patarmės sodiečių ukininkams, gaspadinėms, amatninkams ir tt. — ką jau bekalbėti apie raštus, išleidinėjamus prieš vyresnybę. — platinasi dešimtimis tukstančių ir atneša gerą pelną daugeliui žmonių, neišskyrus nė policijos ir jos tarnų. Negalima abejoti, juog leidus lotyniškai-lie-tuviškas raides, Maskolijoje kils šiapus sienos lietuvių rašliava. Ši rašliava eis lenkty n su užsienine; ją galima prižiūrėti ir derinti su vy-resnybės tikslais ir užmanymais.

Tokia rašliava, cenzuros prižiurima, o drauge ir maskolių mo-kyklos tikrai patrauks lietuvius nuo vakarų į rytus. Bijotis, atgijant lietuviams, kokio nors pavojaus maskolių viešpatystės reikalams, visai nėra ko. Lietuviai netur nė istoriškos, nė kulturiškos pareities. Taigi dėlto ateitis šios tautos, kuri nėra didelė, kuri priklauso mūsų viešpatystei, yra nutarta: sutirpti Maskolijos gyventojų minioj. Lietuvių likimas istorijos nutartas, kaip ir likimas estų, latvių ir kitų tautų, nesutvėrusių kulturiškos praeigos.

Dabar lietuvių tautos gyvenimas Maskolijoje ir iš dalies pavestame man valdyt krašte visai nėra toks, kokiam reiktų but. Lenkai ir lie-tuviai yra vieno tikėjimo ir per tai tur tuos pačius dvasiškuosius vadovus,

bet lenkų kulturai esant augštesnei, lietuviai yra dažniausiai nustelbiami. Dvasiškoji vyresnybė renkama iš lenkų, o jų trukstant iš lietuvių ir tai lenkams ištikimųjų. Teip esant, Rymo bažnyčia jau nuo senų-senovės pavirto geriausiu įnagiū lenkinimui, teip kad Šiaurvakariū krašte lenkas ar katalikas — tai vis viena.

Išginti iš katalikų bažnyčios lenkystę augščiausiai pavestame man krašte — tai yra svarbus šių dienų rupestis. Tam tikslui dabar pasitaiko labai gera proga. Lenkai, be paliovos persekiodami lietuvius, įkirėjo jiems ir galima sakyti visai nustojo išsitikėjimo lietuvių tautos. Kadangi lenkų dvasiškoji vyresnybė nekenčia lietuviškosios kalbos bažnyčiose pamokslams sakyti arba prie išpažinties, per prievartą spraudžia vieton lietuviškųjų lenkiškasis giesmes, persekioja lietuviškas knygas, perkelia neištikimus, anot lenkų, lietuvius kunigus į tolimas ir skurdžias parapijas, tad lietuviai priversti yra laukti pagalbos nuo maskolių vyresnybės, kaip vienintelės jų užtarytojos. Skelbdami tarp lietuvių nepaklusnumą vyresnybei, lenkai maskoliams padarė nemaža pikto. Uždraudimas lotyniškai-lietuviškųjų raidžių ir išgalėjimas užsieninės lietuvių rašliavos neišpasakytai užkenkė viešpatystės reikalams, bet lietuviai tebėra da visa širdimi atsidavę Maskolijiai (? Red.). Ar ir toliaus jie bus atsidavę, tai galutinai priderės nuo pačios vyresnybės. Idant jie butų atsidavę, žinoma, nereikia varžyti jų ugio, bet leisti jiems gyventi, kaip to reikalauja visuomenės gyvenimo įstatymai. Jeigu lietuvių spaudos klausimas pasiliks vyresnybės permanomas po senovei, tai aš tvirtai tikiu, juog ilgainiui visa tauta gali teip sūbrusti, kad pati vyresnybė turės nemažai vargo.

Beto turiu da pasakyti, kad šiuo laiku nė pati vyresnybė, nė vietinė valdžia netur jokių įnagių kovoti su gabenamomis iš užsienių knygomis. Todėlei ši kova pasilieka be naudos ir tik erzina žmones, paikina juos slėpia gabenamomis knygomis ir priverčia juos išleisti daug pinigų nusipirkimui brangių užsienių knygų. Lietuviškos knygos, maskoliškoms raidėmis spausdintos ir per prievartą žmonėms įbruktos gadino tik žmonės, nes jie, pakliuvę už lietuviškus raštus, teisinis ištikimais esą, parodydami įbruktas jiems vyresnybės knygas.

Teisybę pasakius, tai vis tiek, kas prilaiko lietuviškas knygas, ar kunigai, ar patįs žmonės. Mums reikia leisti lietuviams jų lotyniškai-lietuviškasis raides dėlto, juog nėkokia galybė negal suturėti vis kaskart didesnio lietuviškų knygų platinimos.

Dabar, mažiaus tevirstant lietuviams į lenkus, vietinės mokyklos tapo jau grynai maskoliškos. Persekioti lietuvišką kalbą už mokyklos sienų nėra reikalo: lietuviai virs maskoliais ir patįs, be prievartos.

O ką apie maskoliškas raides, tai, man rodos, dėl jų lietuviškai kalbai, kaip kalbai, vis tiek: jos neįveikė sutrikdyti lietuviškos rašliavos, kuri augs kaip augusi, tik pasikėlė iš Rytų — iš mūsų viešpatystės į Vakarų — į Prusus, kurie, kaip ir Amerika, pristato mūsų lietuviams knygu, aplenkusių Maskolijos vyriausybės cenzurą.

Iš viso to, kas pasakya, aš manau, juog ne tik jau atėjo laikas paliuosuoti lotyniškai-lietuviškas raides nuo visokių uždraudimų ir per-

sekiojimų, bet būtinais reik tai padaryti, leidus Maskolijoje spausdinti tomis raidėmis lietuviškas knygas ir laikraščius, kokius tik kas nor. Musų vyresnybė niekadus nėra vertusi nė vienos tautos permainingi raides jos kalbos. Tikėtai su lietuviais buvo teip pasielgta ir tai be reikalo ir jiems to neužpelnius ir toksai vyresnybės pasielgimas neatnešė jai jokių gerų vaisių. Pagaliaus, primindamas Augščiausiajį 1866 metų paliepimą spausdinti lietuviškus vyresnybės raštus vientik maskoliškais raidėmis, aš manau, juog šis paliepimas, leidus spausdinti ne vyresnybės raštus lotyniškai-lietuviškais raidėmis, nustos visai savo svarbumo juo labiau, kad teip gerbiamoji vyresnybės įstaiga kaip Imperatorinė Mokslo Akadėmija, spausdindama lietuviškus raštus, vartoja vien tik lotyniškai-lietuviškas raides.

Todėlei, man rodos, minėtasis Augščiausias paliepimas reikia atmainyti, kadangi, leidus lietuvišką spaudą, prisėis nustoti jį vartoti. O atsiradus tiesai spausdinti lotyniškai-lietuviškais raidėmis, drauge taptų išrištas ir klausimas užsieninių lietuviškų knygų gabenimo. Tos knygos priderėtų gabenti lygiai teip, kaip dabar yra gabenamos visos kitos užsieninės knygos. Tuomet būtų daug lengviaus valdyti Šiaurvakarių kraštą, nes dviejų milijonų lietuvių tautą apimtų ramumas, kurio teip truksta valia Monarko pavestam man pakraščiai.

(pasirašė) Kunigaikštis Sviatopolk Mirski, General-Leitenantas,

(pasirašė) Al. Charuzin, Kanceliarijos užveizėtojas.

Bylos dėl vartojimo lietuviškų raidžių.

I.

Dėl užgrėbimo A. Maciejaucko žemlapio.

Išleistas 1900 m. Maciejaucko žemlapis „Lietuviškai-Latviško krašto“ tapo konfiskuotas policijos, pagal įsakymą Vyriausio Spaudos Dalykų Užveizdo (N. V. Šachovskio). Išleistojas tokį apėsėjimą palikė už neteisingą ir padavė skundą ant viršininko spaudos užveizdos, reikalaujamas atlyginimo už padarytą skriaudą — 1200 rub. Tarp kitko skundas buvo motyvuotas ir tuo, kad

1. Cirkularas apie uždraudimą lietuviškos spaudos, išleistas 1865 m. 13 (25) d. rugsėjo Nr. 141, „niekur nesąs publikuotas“;

2. tas cirkularas neturįs tam tikros įstatymiškos spēkos, nėra nė cenzūros įstatymų rinkinys (ustaw), nė ministerijų įtaisa „neduoda tiesos ministeriui vidaus dalykų savo valia uždrausti vartoti bent-kokį alfabetą, vartojamą kokioj nors kalboj“.

Tas skundas tapo paduotas į Valdomąjį Senatą ir pabaigoj pereitų metų buvo perkračinėjamas.*)

Laikė tardymo apkaltintasis teisinosi, sakydamas,

1. kad cirkularas 1865 m. Nr. 141 esąs „užtvirtintas“ sausio mėnesy 1866 m. „упатішкu (словеснымъ) Augščiausiu prisaikymu“, apreikštu ministeriui vidaus dalykų Miliutinui;

*) v. „Право“ 1903 Nr. 1 p. 24—26.

2. kad dėlei to prisakymo „visi valdžios („казенныя“) išleidimai turi būti spausdinami rusiškėmis raidėmis“, kaip yra daroma ne tik su valstijos, bet ir su privatiškais išleidimais;

3. kad tik Augščiausias prisakymas 22 balandžio 1880 m. išskyrė iš tos eilės moksliskus išleidimus.

Ant to ištikimasis A. Maciejaucko advokatas A. J. Kaminka užtėmijo prieš sudžių susirinkimą, kad

1. sulyg 57 straipsnio (cr.) pamatinių viešpatystės įstatymų „Augščiausi paliepimai turi būti publikuoti“, išskyrus tuos atsitikimus, kada jie turi likt paslaptij; nurodytasis cirkularas — ne paslaptis, nesa jis buvo publikuotas viename privatiškame cenzūros padavadijimų išleidime; todėl ne publikuotas officiališkai 1866 m. Augščiausias paliepimas negali surišti A. Maciejaucką bentkokiomis pareigomis (kaip tai yra išaiškinta ir patvirtinta Valdomojo Senato 1890 m. Nr. 74 ir 1895 m. Nr. 968);

2. beto, anot apkaltintojo žodžių, Augščiausiasis paliepimas buvo nukreiptas ant valdžios (казенныхъ) išleidimų; šitas specialiskas uždraudimas nustotų prasmės, jeigu daleisti, kad ir pirm to buvo uždrausta spausdinti visus lietuviškus raštus lotyniškėmis raidėmis.

Pildęs pareigas ob-prokuroro civil. kas. dep. A. N. Šcerbačev savo sprendime nurodė, kad cirkularas 1865 m. buvęs „iš dalies“ (отчасти) užtvirtintas 1880 m. Augščiausiu paliepimu, publikuotu rinkinyj padavadijimų ministerijos apšvietimo.

Ne tiek dėlei peržengimo cirkularo 1865 m., kiek dėlei kitų peržengimų, viršininkas spaudos dalykų N. V. Šachovskoj tapo išrastas kaltu, ir A. K. Maciejauckui tapo pripažinta tiesa reikalauti gražinimo skriaudos — ne daugiau 1200 rublių. S. s.

II.

Dėlei lipdymo afišų.*)

1900 m. vasarą ketino būti perstatyta komedija „Velnias spąstuose“ Palangoje, Liepojuje ir Mintaujoje; perstatymui buvo susiorganizavusi tam tikra „lietuvių artistų truppa“.

Vienok tai truppai nepasisėkė nė karto pasirodyti ant scenos: jos vadovas Janulaitis pakliuvo į Vonseckio nagus ir tapo sumintas kart su kitais keliais artistais.

Mintaujoje spektaklis buvo paskirtas ant 23 liepos, buvo atspausdintos tam tikros afišos su daleidimu policijos; — viena pusė tų afišų, viršutinioji, atspausdinta gudiškai, o apatinioji lietuviškai lotyniškai lietuviškėmis raidėmis. Artistų truppa norėdama, kad daug svečių suvažiuotų išsiuntinėjo afišas į visus Lietuvos kraštus. Pateko keletas tų afišų ir į studento Povylo Višinskio rankas, kurs tuomet gyveno netoli Joniškės, Panevėžio pavietyj. Jis nusiuntė 3 ekz. tų afišų į Joniškę kurpiui Brijunui, prašydamas jo išlipdyti jas miestelyj: te skaito sau žmonės, — manė — gal katram patiks ir nuvažiuos į Mintaują pasižiūrėt lietuviškos komedijos, pasiklaust nuo scenos lietuviškos kalbos.

8 liepos Brijunas prilipdė afišas ant telegrafo stulpų. Tą dieną važiuo per Joniškę Šiaulių spraukinas; pamatęs ant stulpų lietu-

*) Šis straipsnis atėjo be parašo; už teisingumą žinių mėš neatsakome. Red

viškai atspausdintą žodį smarkiai įpyko ir paliepė pristavui padaryti aštrų tardymą. Tasai klausydamas savo viršininko paliepimo, sužinojęs, kad tai Brijuno darbas, pasikvietęs jį ėmė gązdinti, kad už tokį darbą gausias patupėti bent 4 mėn. kalėjime ir užmokėt baismės 400 rub., prašė nurodyt tą žmogų, kurs jam davė afišas; tada, sako, busias jam Brijunui mažesnis atsakymas. Brijunas iškarto užsigynė — nepažįstas to žmogaus. Po kelių dienų vėl buvo tardymas, Brijunas pasakė, kad afišas gavęs nuo nepažįstamo studento; po nekuriam laikui vėl buvo klausinėjimas Brijunas, kuriam buvo išaiškinta, kad iš to nebus jokios bėdos, pasakė to studento pavardę. Pristavas kreipėsi prie Panevėžio policijos, prašydamas surinkti žinias apie Višinskį ir išsiteirauti nuo jo, ar jis atsiuntė į Joniškę afišas. Pakruojaus pristavas nusibaldęs pas Višinskį tardė jį. Gavo atsakymą, kad jis nusiuntęs afišas „gudiškas su vertimu į lietuvišką kalbą“ į Joniškę ir esąs persitikinęs, kad turėjo tiesą tai padaryti, nes afišos buvo policijos leistos spausdinti, per tai jau buvo leista jas ir lipdyti.

Tas atsitikimas sukėlė daug kalbų tarp aplinkinių žmonių, ir visi su nekantrybe laukė, kuom tas pasibaigs.

Nepoilgam Brijunas ir Višinskis gavo pakvietimą ant sodo prie Žagarės tiesdario. Abu nevažiavo. Parėjo sodo nusprendimas 20 spalį 1900 m., kuriuo abu pripažinti kaltais peržengime 29 art. įstatymo bausmių taikos tiesdarių uždedamųjų (29 ст. Устава о наказанияхъ, налагаемыхъ мировыми Судьями), kurioj pasakyta, kad už neišpildymą teisingų administracijos paliepimų kaltieji gali but baudžiami iki 50 rub. Sudžia savo nusprendime rašo: „kadangi platinimas lietuviškų raštų atspausdintų lotyniškai lenkiškomis raidėmis Šiaur-Vakariniame krašte yra uždraustas tiesa 1866 m.“, todėl jis pripažino kalčią pagal 29 art. ir nubaudė Višinskį ir Brijuną kiekvieną 3 rubliais.

Apkaltintieji nusiuntė sudžiai prašymą peržiūrėt iš naujo bylą jiems patiems ant sodo stojant; tą nusprendimą anuodu pripažino neteisingu, teisindamos, kad tiesos 1866 m., draudžiančios spausdinimą ir platinimą lietuviškų raštų nėra.

12 birželio 1901 m. Brijuno byla buvo iš naujo peržiūrėta ir pirmasis nusprendimas užtvirtintas. Brijunas toliau nebedavė ir užmokėjo 3 rub. bausmės.

Naujas Žagarės sudžia peržiūrėjęs Višinskio bylą pareikalavo nuo Joniškės pristavo skundiko prisiųst tiesą 1866 m.; pristavas neturėdamas jos kreipėsi prie Šiaulių spraininko. Tasai 18 spalį 1901 m. Nr. 445 atsakė slaptingu raštu („с криво“), kad augščiausias paliepiamas apie uždraudimą Viešpatystėj spaudos lotyniškai lenkiškomis raidėmis žemaitiškai lietuviškoj kalboj duotas 1866 m. (žr. slaptas rinkinys cirkularų už 1896 m. cirk. 12 lapkričio 1896 m. Nr. 15 562). Apart to apie uždraudimą spaudos žemaitiškai lietuviškoj kalboj Šiaur-Vakariniame krašte esą nurodyta cirkularuose Kauno gubernatoriaus: 11 liepos 1890 m. Nr. 5093, 15 lapkričio 1891 Nr. 10 298, 5 lapkr. 1892 Nr. 12176, 18 gruodžio 1893 Nr. 16 010, 29 gruodžio 1894 Nr. 17 625, 4 rugsėjo 1895 Nr. 97, 3 vasario 1897 Nr. 1705, 30 sausio 1899 Nr. 1412 (pasirašė) Šiaulių spraininkas Sosnovski.

16 lapkričio 1901 m. Višinskis stojo Žagarėj ant sodo ir prašė sudžios padaryt tokį nutarimą, kad turėtų tiesą paduot apeliaciją.

Sudžia pripažinęs, kad yra tiesa 1866 m. draudžianti lietuvišką spaudą pildydamas apkaltintojo prašymą nubaudė jį ant 16 rub.

Višinskis padavė apeliaciją į Šiaulių taikos tiesdarių susivažiavimą ir nurodė:

1. kad augščiausias paliepimas duotas Miliutinui 1866 m. liepia valdžios raštus spausdinti gudiškėmis raidėmis;

2. kad policija nepareikalavo nuo jo, kad nelipdytų;

3. afišos buvo atspausdintos ne lotyniškai - lenkiškėmis, bet lotyniškai - lietuviškėmis raidėmis.

6 kovos 1902 m. Tiesdarių Susivažiavimas bylą atidėjo ant kito sykio ir pareikalavo nuo policijos afišų. Bet policija, matyt, jų neturėjo ir nepristatė. (Viename protokole dėlei Brijuno buvo nurodyta, kad afišos teip stipriai buvusios prilipdytos, jog jokiū būdu negalima buvę jų nuimt, net šmoteliais negalima buvę atskirti nuo stulpų, o galima buvę tik nukaišti.) Višinskis, matydamas, kad policija neprišūnčia afišų, jis pats per savo advokatą padavė sudui vieną afišą.

1 gegužės 1902 Tiesdarių Susivažiavimas vėl perkračinėjo tą bylą; stoji kaip ir pirmą kartą apginėjas advokatas Lukauskis. Sudas, pasiremdamas ant to, kad „Tiesdarių Susivažiavimo raštuose nėra tiesos 1866 m. apie uždraudimą lietuviškų raštų lotyniškai lenkiškėmis raidėmis, nutarė prašyt policijos, kad ji atsiųstų minėtąją tiesą 1866 m.“

Šiaulių sprauninkas 22 spalį 1902 m. Nr. 2076 atsakė: „knygos tiesų 1866 m. apie uždraudimą lietuviškų raštų lotyniškai lenkiškėmis raidėmis nėra priklausančioj jam Policijos Valdinyčioj (Полицейскомъ Управленіи). Norint tą tiesą gauti reikia kreipties į kanceliariją Kauno gubernatoriaus.“ (Pasirašė) *Morozov.*

10 sausio 1903 m. Višinskis pats stoji prieš Tiesdarių Susivažiavimą ir prašė, kad Sudas pareikalautų nuo gubernatoriaus tiesos 1866 m., arba numazintų bausmę. Sudas nutarė užtvirtint Žagarės sudžios nusprendimą ir numazint bausmę vieton 16 rub. paskirt 3 rub.

Dabar savo laike Višinskis padėjo 10 rub. kaucijos ir parašė į Senatą kasacijos skundą, kurioj pasiremdamas ant pamatinių Maskolijos įstatymų parodo, kad lietuviška spauda nėra uždrausta, nėra tokios tiesos, o yra tiktai paliepimai, visokie, kurie nesiremia ant pamatinių Maskolijos įstatymų ir todėl neturi but pildomi.

Jeigu senatas, nežiurėdamas į formaliskąją pusę bylos, nutars, kad Višinskis nekaltas, kadangi nėra tiesos, draudžiančios lietuvišką spaudą, tai galima bus platinti ir spausdinti Maskolijoje nekaltus lietuviškus raštus (? *Red.*).

III.

Dėl lietuviškų iškabų (šildų).

Starpolėje, bene apie pabaigą pereinų metų, atrado po nakčiai užteptas dvi lietuviškas iškaisas — siuvėjo Stangaicio ir krautuvės Rėklio, Žmuidino ir Bielskaus. Pasirodė, kad tai buvo policijos darbas. Nedrįsdama tai padaryt dieną pasamdė kokį valkatą, kad nakčia sudarkytų lietuviškas iškaisas. Žinoma, iš tokio policijos „pasiprocevojimo“ tik vieni juokai išėjo. Iškaišos tuojaus tapo valdytojų vėl nuplautos, nudailintos ir vėl pakabintos, o iš policijos vyriausybės visas miestas juokiasi. Reikia da pridėti, kad tuom kartu policijos visi

ninko pareigas pildė nekursai Juozas Žičkauskas, iš paėjimo lietuvis, dabar apsilenkinęs. Daugumas mena, kad tai jo darbas. — Dėlei tų iškaišų jau keli mėnesiai byla eina. Pirmutinėj instancijoje abudu valdytoju tų iškaišų tapo nubaustu po 20 rublių užmokėt ir iškaišas nukabinti; paduota apeliacija į teisdarių susivažiavimą, iškur po pralaimėjimui bylos eisianti kasacija į Senatą.

Pilviškuose neperseniai policija nukabino savo valia net dvi lietuviškas iškaišas — Kačergiaus ir Lozoraičio ir da po sudu atidavė tuodu vyru.

Suvalkų gubernatorius dasižinojęs apie lietuviškas iškaišas ir parašus paliepęs policijai ištirti, kur esą toki parašai ir kokiais budais policija su jais kariaujanti.

Apie Liudvinavą atsiradęs ant kryžiaus toks parašas: „Atsitraukit nuo manęs visi neprieteliai“ (ar tikrai teip parašas skamba, netikrinu). Žandai ir policija neįmaną, kaip tą parašą išnaikinti. Navatnas daiktas, kodėl lietuviams iki šiol neatėjo į galvą po visais naujais kryžiais padėti šiokius ar tokius ilgesnius lietuviškus parašus. Policija padaryt čionai beveik nieko negali, nes daryt šventą daiktą ir policija prisidingi — mat paskui žmonės baisiai pyksta ir manifestas (26. II./11. III.) neleidžia daryt šventenybių.

Anais metais buvo pagarsėjęs Varšavos general-gubernatoriaus Imeretinsko cirkularas apie tai, kad ant oficiališkų parašu valia yra greta su maskolišku parašu padėt ir lietuviškas (lotyniškėmis litaromis). Pasiremdami ant tokio cirkularo nekurie vaitai ir daleido žmonėms keleteje kaimų padėt lietuviškus parašus (lotyniškėmis litaromis) ant kaiminių lentų. Kada pakilo byla už lietuviškas iškaišas Starpolėje, pradėta jieskoti Imeretinsko cirkularo ir nerasta niekur. Labai malonu būtų jį pamatyti. Kitaip galima abejoti, ar jisai tikrai buvęs, o gal tai tik pramanymas nekurių gudragalvių; arba gal but ir teip, kad cirkularas tikrai buvo, bet vietinėms valdžioms nepatiko ir josios jį meglemžė kur į kampą. Jug jau nekartą atsitiko, kad maskolių valdininkai patįs savo valia ir ciecoriaus paliepinų nepildo.

L.

Korespondencijos.

Kauno gub. Dvarponių skolos Kauno valdyboje.*) Kauno valdyboje skolija pinigų žemės savininkams Vilniaus, Tulos, valdžios-bajoriskas ir valdžios-valščioniškas bankas.

1901 m. visa dvarų skola pakilo sulyg 25,729,205 rb., kurie tarp minėtų bankų buvo sekančiu budu padalinti:

Viln. banke	— 2,225 dvarai	— 485,019 dešimt.	— 18,707,697 rb.
Tulos	— 436	— 85,158	— 3,994,543 rb.
Bajoriškame	— 197	— 110,232	— 2,929,195 rb.

Iš viso 2,858 dvarai 680,409 dešimt. 25,631,365 rb.

Skola valdžios-valščioniško banko buvo 97,940 rb. Daugiausiai skolija ant dešimtinės Tulos bankas, nės ant vienos vidutiniškai guli

*) Pagal „Gazeta Polska“ 1902 Nr 327.

46 rb. 91 kap.; paskui seka Vilniaus bankas — 38 rb. 57 kap., ant galo bajoriškas — 26 rb. 48 kap. „Gazeta Polska“ priduria, kad tuose trijuose bankuose yra užstatyta beveik 20 % visos privatiškos žemės ploto, t. y. kartu su valščionių žeme, kurios skola neparodyta. Minėta valščionių valdžios bankui skola 97,940 rb. tai tur but ne išsipirkimo skola („vikupas“), bet padaryta, valščionams žemę perkant su to banko pagelba.

Jei paimsime vien tik Kauno gub. dvarponių žemę — 1,791,697 dešimtines*), tai bus beveik 38 % visos dvarponių žemės.

Iš žemės praskolintos tuose trijuose bankuose daugiau neg 1/5 yra išstatoma kas met du kartu ant pardavimo. Teip 1902 m. lapkr. mėnesy išstatė ant pardavimo:

Vilniaus bankas	249 dvarus	— 76,262 dešimt. už	3,768,961 rb.
Tulos	58 „	— 32,978 „ „	1,610,748 rb.
Bajorišk.	18 „	— 11,354 „ „	553,161 rb.

Iš viso 325 dvarus 120,594 dešimt. už 5,932,870 rb.

Tuose atsitikimuose vidutiniškai ant vienos dešimtinės guli 49¹/₃ rb. t. y. Vilniaus banke 49 rb. 42 kap., bajoriškame 49 rb. 21 kap. Tulos 48 rb. 84 kap.

Pagal daugumą išstatytos pardavimui žemės Kauno pavietai eina tokioj eilėj:

Siaulių pavietyj	— 34,873 dešimt. už	1,569,497 rb.
Kauno „	— 24,715 „ „	1,502,131 rb.
Raseinų „	— 18,064 „ „	912,307 rb.
Panevežio „	— 17,002 „ „	758,670 rb.
Ukmergės „	— 12,883 „ „	666,347 rb.
Zarasų „	— 7,649 „ „	324,687 rb.
Telsių „	— 5,408 „ „	200,241 rb.

Telsių pavietyj yra daug turtingų dvarponių didžiunų, kaip tai kunigaikštis Oginkis, gr. Plioteriai, Tiškai ir kt., todėl tam pavietyj, sulyginant, yra mažai žemės išstatytos ant pardavimo.

Nors iš tos išstatytos pardavimui žemės tikrai parsiuduoda tik maža dalis, nes daugumas žemės savininkų užmoka prigulincijų palukanų dalį taksos dienoje ir tokiu budu pratęsia merdėjimą apleistam dvere ant pusės metų, bet toks gelbėjimas neilgam tegelbsti. Praskolintas ir suiręs dvaras vėliaus ar angsčiaus patenka į gudo rankas, tankiai už pusės metų palukanas.

Prie kitų sąlygų, t. y. jei butų daleistas liuosas žemės pirkimas, toks žemės perėjimas iš vienų rankų į kitas galėtų tik gerus vaisius atnešti, nes naujos vietinės spėkos ir kapitalas prikeltų kultūrą apleistuose dvaruose, bet dabar valščionams yra labai apsunktintas žemės pirkimas, beveik uždraustas, o bajorams katalikams visai negalimas.

Gudai-gi prie vietinių sąlygų ir ukės nepripratę ir tankiai be kapitalo pirktus dvarus dar labiau apleidžia, jau nekalbant apie tai, kad gudų elementas nėra mums mūsų krašte geistinas.

Bet tai sena pasaka, visiems žinoma. *Tamstos Tarnas.*

— Ukiškiosios draugystės. Žymi dalis kauniečių dvarponių jau suprato reikalingumą racionališkesnio ukininkavimo. Labiausiai

*) „Памятняя книжка Ковен. губ.“ 1902 metų.

pastumėjo juos ant to kelio — tai uždarymas 1893 m. Maskolijos, o kartu ir Lietuvos javams Vokietijos sienos ir žymus pabrangimas darbininkų rankų. Reikalai gimstančio intensyviškesnio ukininkavimo vienija mus dvarponius į vieną kuopą, draugystę ir aukli iš jų stiprią Lietuvos agrarijų partiją.

Iš septynių Kauno gub. paviečių toliausiai nužengė šituo keliu Raseinių pavietis. Tai be abejonės nuopelnas įsikurusios 1897 m. „Ukiškiosios Raseinių draugystės.“ 1900 m. prigulėjo prie jos 250 sąnarių, tarp kurių buvo 31 moteriškė ir 22 ukininku; 1901 m. skaitlius sąnarių sumažėjo: kartu su naujai prisirašiusiais teliko tiktai 230 sąnarių (išėjo iš dr-ės 13 ukininkų, o 30 kitų sąnarių tapo išbriežti, kaip neužmokėjusieji sąnarių mokesčiai.*)

„Ukiš. Raseinių dr-ė“ dalinasi ant kelių sekcijų, pvz: išdirbimo žemės, gyvulių auginimo, smulkiosios pramonės ir tt. Žinoma yra dr-ė vietinių dvarponių „Biruta“, kuri užsiima darymu pieninių produktų ir gabenimu jų į užsienius. Be to beveik visi Raseinių pav. dvarponiai priguli prie „Apsergiamosios kits kito laukų Minsko dr-ės“, kuri jau treči metai tebegyvuoja ir stovi ant tvirtų, racionališkių pamatų. Šita dr-ė ir dr-ė „Biruta“ gavo pernai ant Vilniaus parodos pirmutines dovanas.

Ačiu „Uk. Kauno dr-ei“, kas metai įkuriama Raseiniuose ukiškųjų dalykų paroda; ačiu teip-pat jai, tapo įkurtos ukiškųjų dalykų krautuvės: 1899 m. Raseiniuose, o 1901 m. Kelmėje. Tuodvi krautuvi pirmam pusmetyj š. m. išpardavė tavoro: viena už 22000 rub., antra už 3679 r.

Antra dr-ė Kauno gub. — tai yra „Ukiškoji Kauno (gubernijos) dr-e“, įsikurusi 1900 m. Pirmais metais ji turėjo 196 sąnarius, 1901 m. — 276 sąn., 1902 — 350; 1901 m. ji įkurė savo sekciją Panevėžyj — „Panevėžio auginamasis olendiškos veislės gyvulių komitetas“ — ir gegužės mėn. p. m. Ukmergėj — „Ukmergės tyrinėjamasios pramanytų mėšlų komitetas.“

Šale „Uk. Kauno dr-ės“ yra „Ukiškas sindikatas“. Jis išdygo iš įkurtos 1893 m. Kedainiuose krautuvės ukiškųjų dalykų, kuri už kiek laiko tapo perkelta į Kauną, o 1900 m. suvienyta su užgimusia „Ukiš. Kauno dr-e“. 1900 m. pardavė sindikatas tavoro už 124133 rub.: už 34996 rub. nupirko sindikato sąnariai, o už 89137 r. — ne sąnariai; Kauno krautuvė pardavė už 60927 r., o Kedainių filija — už 63205 r. 1901 m. sindikatas pardavė tavoro už 296756 r., o geležinis kapitalas užaugo iki 2183 r.: Kaune tapo parduota už 120951 rublių, Kedainiuose už 88254 r. ir įkurtose 1901 m. filijose: Panevėžyj — už 69812 r., Rokiškij — už 17739 r. Gryno pelno 1901 m. sindikatas turėjo 32197 r. ir jau buvo galima išmokėti sąnariams po 5% dividendo.

Ačiu „Uk. Kauno dr-ei“, pradėdant nuo 1901 m., kas metai įkuriama Panevėžyj ukiškųjų dalykų paroda, lankoma, žinoma, ypač dvarponių. Čia da reikia paminėti, kad ikišiol prie „Uk. Kauno dr-ės“ nepriguli nė vieno ukininko, o prie minėtojo „Ukiškojo sindikato“ tegali prigulėti tiktai sąnariai „Uk. Kauno dr-ės“.

K—as.

*) Statistiškas žinias imu iš Nr. 4 „Gloso“ š. m.

Naumiestis (Suv. gub.). Valdžia ir numirusiems neduoda ramiai gulėti. Štai, 2 ir 3 Kovo mėnesio vietinė Naumiesčio policija nudraskė nuo paminklo a. a. Vinco Kudirkos lentutę su buvusiomis ant jos eilėmis, iškaltomis auksinėmis litaromis:

„Tegul saulė Lietuvoj tamsumas prašalina
Ir šviesa ir tiesa mus žingsnius telydi,
Tegul meilė Lietuvos dega musų širdyse
Vardan tos Lietuvos vienybė težydi.

Vincas Kapsas.“

Ant šios lentutės pasiliko tik užrašas, augščiau padėtas, apie dieną daktaro gimimo ir myrio. Ši lentutė buvo iškalta iš to paties akmens, ir policija, nukirsdama paženklintas litaras, sugadino visą paminklą. Visą tą vietą, kame buvo minėtos eilutės, policija paliepė tuodai nudažyti.

X.

Peterburgas. 26 sausio š. m., nedėlios dieną, buvo visuotinas Pet. Lietuvių savitarpinės pagalbos Dr-tės sąnarių susirinkimas.

Susirinkimas buvo sukviestas ant 2 val. po pietų, bet atidarytas tapo tiktai ant 5 val., nes iki tam laikui nebuvo atsakančio skaitliaus sąnarių. Priežastis tokio lėto rinkimosi yra ta, jog daugelis sąnarių yra darbininkai įvairių dirbtuvių, kurie dirba ir šventą dieną, pertai ant susirinkimų atvyksta tiktai pasibaigus darbui, bet nežiurint ant to, visuotinius susirinkimus visada kviečia ant 2 val., nepaisydami kad tie sąnariai darbininkai negalės atvykti. Po išrinkimo į susirinkimo pirmsėdžius p. V-rio nekurie sąnariai pradėjo šaukt, kad p. V-rio nereik ir reikalaut uždengto balsavimo, bet jų reikalavimas, dėlėi jų mažo skaitliaus, nebuvo užganėditas; tas trukšmas tęsėsi pilnas dvi valandi ir tokiu budu svarstymas klausimų, patilpusių programoj, prasidėjo tiktai ant 7 valand. vakaro. Ir mėš ne galim piktintis iš tokių ypatų, bet turim rupintis jų apšvietimu, pritraukimu jų prie skaitymo naudingų knygų ir prie kitų naudingų darbų ir suėjimų, turim arčiaus susipažint su jais, susidraugaut, o tuosyk tiktai galėsim laukt geidžiamų vaisių — taikių-ramių susirinkimų be aštrių žodžių ir vaidų. Dą darbą galėtų atlikt artistų burelis (kodėl ne pati D-tė? *Red.*), bet prie viso mano noro — abejoju, jog burelis užsiims tokiu darbu.

Ant 7 val., kaip sakiau, prasidėjo svarstymas klausimų. Pagal atskaitą ant 1 sausio 1903 m. Dr-tėje yra 12255 rub., vakarai davė gryo pelno per metus 1225 rub., į taupomąjį kapitalą atskyrė 1500 rublių; iš to matyt, kad piningiškas stovis Dr-tės yra puikus. Į Rėdystę tapo išrinkti: pirmsėdis p. A. B-kus, išdininkas p. J. O-tas, sekretorius p. K. P-is, sąnariai pp. J. S-as, J. G-is, K. D-as ir J. Š-is; Revizijos Komisija: pp. V. K-is, M. P-is ir P. S-la.

Taisyklių artistų bureliui D-tė neužtvirtino tiktai nutarė atidaryti fondą priėmimui aukų ant naudos burelio ir duoti (t. y. nusamdyti) butą del repeticijų ir burelio choro.

Da tapo išrinktas, nežinau dėl kokio reikalo, į garbės pirmsėdžius p. E. V-ris, nors pagal Statutą jo negalėjo rinkti ir negali skaitytis išrinktu į tą. Statuto nenurodytą, Rėdystės valdžią, nes nebuvo tam tikro skaitliaus sąnarių, tik gaila, kad pats p. V-ris, kaipo pirmsėdis

susirinkimo, to nepaaikšino sąnariams. Bet dėl ko nepaaikšino? . . .
Argi blogai žino Draugystės Statutą? . . . S. S.

— 26 d. Sausio tapo sušauktas Pet. Lietuvių savitarpinės pagalbos draugystės sąnarių metinis Visuotinas Susirinkimas. Sąnarių susirinko apie 70. Po trumpos prakalbos buvęs pirmsėdžiu p. M. kreipėsi prie susirinkimo, prašydamas, idant susirinkimas išrinktų pirmsėdžiu ant tos dienos draugystės garbės sąnarį p. E. V. Norėdamas palengvint išrinkimą p. E. V. į pirmsėdžius, M. dasiprotėjo padirbti štai ką. Žinodamas, jog daugelis sąnarių tariasi pirmsėdžiu rinkti ne p. E. V., bet p. Ant., jis, pirm susirinkimo, nuvažiavo pas šį pastarąjį ir užprašė ant Susirinkimo pributi 8¹/₂ vakare, tuomi tarpu, kaip visiems kitiems sąnariams tapo išsiųsti užkvietimai ant susirinkimo paskirto 2 val. dienos. Žinoma, tokiu budu p. Ant. ant susirinkimo pasivėlino, ir daugelis sąnarių, paklausę p. M. prašymo, pradėjo ploti delnais vardan pavidimo valdžios p. E. V., bet greta su šiuomi plojimu davėsi girdėti protestai priešininkų atidavimo valdžios į rankas p. E. V. Šitie „protestantai“, matyt, turėdami dar kitą kandidatą ant pirmsėdžio, reikalavo išrinkimą atlikti uždengtu balsavimu, kaip kad buvo pratę elgtis laike buvusių Susirinkimų ir kaip kad galima manyti priderėtų pagal dvasę Statuto, kuris duoda tiesą be jokios prievartos arba įkalbinėjimo išrinkti pirmsėdžiu Visuotino Susirinkimo ypatą, neprigulinčią prie sąnarių Rėdystės ir Revizijos Komisijos. Matydami energiską pasipriešinimą, p. M. su p. E. V. po ilgų išmetinėjimų pasipriešinusiams, daleido padaryti atvirą balsavimą, statydami į vieną pusę šalininkus, o į kitą p. E. V. priešius (arba kaip jie vadino „skandalistus“), bet ir tokia jų taktika laukiamų pasekmių nedavė. Tada p. E. V., pasakęs, jog jis apsieis su pasipriešinusiais „pagal zokoną“, liepė šaukti visus susirinkusius vardais - pravardėms ir atskiriui užrašyti jo priešininkus; sąnariai pradėjo išeiti, idant ne patektų „ant cagunderio“; atsirado tikt keliolika drąsesnių vyrų, kurie atvirai išreiškė, jog jie „nenorį p. E. V.“, kiti išsikavojo po kampus, arba išėjo iš saliuono; išėjusius p. E. V. paskaitė savo šalininkais. Po tam p. E. V. prašė išrinkti jam sekretorių ir pagalbininką; atsakius keletui vyrų nuo pagalbininkystės, jis paskyrė savo pagalbininkais du jam prijauciančiu Revizijos Komisijos sąnariu, o į vietą Draugijos sekretoriaus pasodino jo vietininką. Apsistatęs tokiu budu savo šalininkais pradėjo begaliniai skambinti su varpeliu, norėdamas įgyvendinti tvarką. Ant galo atėmė balsą trims draugijos sąnariams, dar vis reikalavusiems balsavimo. Tik tuomet pradėjo sąnariai nutilti, bijodami, kad ir kitiems ne būtų atimti balsai; nekuriegi visai iš susirinkimo išėjo. Tuomet p. E. V. liepė užrašyti į protokolą, kad jis tapęs išrinktas pirmsėdžiu susirinkimo 62 balsais prieš 9. Šis skandalas užėmė apie dvi adyni laiko.

Numalšinęs savo priešininkus, p. E. V. pradėjo vesti susirinkimo reikalus ir statyti klausimus ant apsvarstymo, bet nei vienas iš klausimų, patalpintų programoje nebuvo galutinai išrištas. Užtvirtint atskaitą už 1902 m. Susirinkimas negalėjo, nes ant atskaitos nebuvo pasirašius nei Rėdystė, nei Revizijos Komisija. Atskyrimo iš liuosųjų pinigų į kapitalą vienkartinį sąnariškų mokesčių teipogi nepadare, nes niekas negalėjo pasakyti, kiek reikia atskirti. Taisyklių artistų

ratelini neužtvirtino Klausimą, ar reikia pertaisyti draugystės įstatus, atidėjo ant tolesnio laiko. Kitų klausimų teipogi neišrišo, bet užtai išrinko p. E. V. į „garbės“ pirmsėdžius, o p. M. į garbės sąnarius. Į Rėdystės ir Revizijos Komisijos sąnarius pakliuvo vien tie, kurie su pirmsėdžiu šio susirinkimo į „vieną dudą pučia“ ir „vienu kvapu kvepia“.

Dar-kruta.

Ryga. Lietuvių teatras. Subatoje, 25 sausio š. m. Rygos Latvių Draugystės salėje buvo lietuviškas teatras su giedojimu Rygos Lietuvių Pašelpos Draugystės. Perstatyta buvo komedija Korzenevskio „Pabaigtuvės“. Po perstatymo giedojo lietuviškas koras. Lošikai daugiausiai buvo studentai ir lošė pusėtinai. Giedoriai teip-gi trumpam laike išsimokė ir pagiedojo gana gražiai. Labai gražiai pritiko giedor-koms tautiškos drapanos ir vainikėliai ant galvų; jos išžiūrėjo it vaidilytės ant švento kalno.

Lietuviškas teatras Rygoje, iš priežasties valdžios užginimo, jau 3 metai kaip nebuvo loštas ir dėlto ant šio lošimo pribuvo didelė daugybė žiūrėtojų ir daug dar su gaileščiu širdies turėjo sugryžt namon, nes nebeliko kasoje bilietų. Terp žiūrėtojų buvo daugelis net iš kitų miestų ir mažų Lietuvos miestelių suvažiavusių. Po dainavimo prasidėjo šokiai. Jaunuomenė sujudo šokt visokius šokius. Visose kertėse salios buvo girdėt lietuviškai kalbant.

Vakaras praslinko labai gerai. Į Draugystės išdą įplankė tą vakarą pelno 490 rub. Toksai pasisekimas šio vakaro liudija, kad mums reik įrengt veikiai ir kitą tokį vakarą.

Lietuvanis.

P. Arminas — Trupinėlis.

(Tęsimas.)

Dusavimas.

*Viska, Dieve, atėmei; aszaros reik pilti!
Palikai tik pacziute ir szirdyje vilti!*

Dieve mano, Dieve brangus, svieto sutvertojau!
Daugel kartu maldą savo jau tau atkartuju!
Tu pamatai, Dieve Geras, sugraudintą szirdį,
Graudu verksmą vaiku Tavo Tu visados girdi!
Juk Pats liepei pavargusiems turėt Tavesp viltį
Ir Pats teikeis tą dorybę į szirdį įpilti.
Gražik mane į Lietuvą, juk asz ne daug noriu!
Ten tik galiu buti žmogum naudingū ir doriu.
Asz jos dūna ilgai mitau, jos žemele myniau,
Isz jos žiedu sau jaunystės vainikėlį pyniau.
Ten palikau sesę savo, tėvą ir motiną,
Kuri mane vaikszeziot, bėgiot ir melstis mokino.
Ten Zoputė mano liko, brangi prisiegėlė,
Kuri jausmus szirdies mano ir proto pakėlė.

.
.
.
.
.
Ten turėjau asz palikti bicziulį — K uną,
Kurio kiekviens sznekucziavims man lekcija buna.

Jis tai manę iszmokino mylėt savo kampa,
 Dūk Die, tegul žodžiai jo man kelrodžiais tampa.
 O ir daugiau draugu savo palikau mieliausiu,
 Kuriu sziczia nei už prekę didžiausią ne gausiu.
 Kas užmirsztu tokius žmones, gyvenęs tarp juju,
 But iszgamu pavadintas jau ant amžinuju.
 Szirdis alpsta, ranka tirpsta, galvoj misliu menka,
 Verksiu tavęs, Lietuvėle, kol aszaru tenka!
 Ir tik tūmet verkt nustosiu kaip pas Tavę grįžsiu,
 Tavo kalbą kad iszgirsiu, drangus apkabjisiu!
 Ligos, vargai viso svieto tegul tą kankina,
 Kurs manę nūg tavęs skyrė, Lietuva, Motina.

Patrupino *Trupinytis*.

Šitos eilės, matomai, Augustave Armino rašytos į savo moterį Sopiją 1884 metuose. Perrašiau iš pirmraščio paties Armino ranka parašyto be jokių permainymu, tiktai praleidau 6 eilutes, kurias spuogeliais paženklinau, nes jos turi visai privatišką buvį, teipo-gi pravarde K. ne pilną padėjau.

P. K.

Biczuli mano brangus, daug žmonių pažystu,
 Bet niekur nēr teip miela, kaip Tavo draugystoj!
 Kiekviens tavo patarims man pamokslu tampa,
 Kiekviens tavo žodelis randa szirdy kampa,
 Tavo mieloj draugystoj kožna valandėlė
 Misliu mano vis auksztyn, vis auksztyn pakėlė;
 Vertas esi atminklo, o brangus bicziuli,
 Bet kaip parodyt garbę, kuri tau priguli!
 Vertas esi atminklu gražiausiu - puikiausiu,
 Isz kur sylvas asz imsiu, kur asz išdą gausiu!
 Bet jau arti tas laikas, o jau arti suvis,
 Kad darbus tavo supras kiekvienas Lietuvis.
 Bus mieliausias atminklas, kad, brolau, matysi,
 Lietuviu dėkingystę darbūse iszvysi.
 Bet ar asz to sulauksiu, o Dieve gerasis,
 Ar mano silpnam kune tiek sveikatos rasis:
 Szedie tavę, biczuli, szirdingai godoju
 Ir tau dainu pundelį szitą dovanoju.
 Ne paniekink, ne papeik ir teikies dainūti.
 Trupinėlis argi gal ką tau daugiau dūti!

Kaip matyt iš prasmės pačių šių eilių, tai yra pasveikinimas autoriaus bičiulio P. K-o; parašytos tos eilutės prieš paskutines Kalėdas Armino gyvenimo, tai yra pabaigoje 1884 m., kuomet jau ant myrio patalo jis gulėjo ir už 3 mėnesių numirė. Perrašiau iš Armino užrašų knygelės iš pirmraščio paišeliu parašyto. Taikiaus rašyt litara į litarą.

Gražioji.

(Isz Mickaus perguldė Trupinėlis¹⁾)

Vis labjaus tamsta, puczia sziaurus vėjas,
 O pilkos miglos žėmyn nusileido,
 Mėnū, tarp jųdu debesu įėjės,
 Ne visą rodė szviesų savo veidą;
 Pasaulė rodės lyg skliantūtas butas.
 Dangus kaip skliantus judantis o drutas.
 Mėnū kaip langas, — kur dieną įsleido.
 Rumai ant pecziu kalno Nūjapilies
 Aiszkliai nūg mėnū spinduliu žibėjo.
 Ant gelsvu smilcziu ir ant volu pilies
 Szeszėlei tartum milžinai gulėjo;

Tartum į grabę jų dalis įgrusta,
 Kur senas vandū ir pelėsei pusta.
 Miestas ir pilis senei jau miegojo,
 Nes tiktai sargai ant boksto ir volo
 Szaukdami gandas savo atkartoję;
 Bet sztai ten lauke regėt kas isztolo;
 Tartum tik kokie szeszelei ten mirga!
 Bet ne! . . . tai žmonės, — reiktu garsą dūti;
 Artinas greitai, turbut jie ant žirgu
 Parėdai žiba, tur but szarvūti.
 Sužvengė žirgai, žemė sudundėjo: —
 Trys tai kareiviai į pilį szarpavo;
 Pirmas, ką rubą gražiausią turėjo,
 Ant misinginės trubos uždudavo!
 Ir antrą kartą, o paskui ir trecia
 Sargas nūg bokszto ant rago atsako;
 Sucziarszkėj' vartai, idant įleist szveczia
 Ir tiltą sunkų svėrė ant tako.
 Ant szauksmo sargai tartum susitarę
 Subėgo, nes nor matyt atėjūnus:
 Ginklūti, regėt kad rengias į karę;
 Ir delto szarvai dengia juju kunus.
 Ant skraistės baltos viens kryžių tur jūda,
 Ir ant krutinės kryžius Jezaus Pono;
 Ant pecziu truba, kuria gandą dūda,
 O ragotinė ir kardas prie szono.
 Lietuvei tūjaus Vokietį pažino
 Ir teip viens kitam tycziodamies sako:
 „Ko tie szuns-pusės czia atsidangino?
 „Riebus, nes kasdien kraują Prusų laka!
 „Kad tik ne butu daugiaus liudininku,
 „Stumcziau į grabę, priėjęs isztyko;
 „Arba su kumszczia nulenkczian jam sprandą.“
 Vokietis tyli, tik dantis sukando.
 Mat nieks isz sargu pilies netikėjo,
 Kad tas vokietis musiszkaui mokėjo.

Ikišiol perrašiau iš užbaigto ir paties Trupinėlio ant balto perrašyto darbo; toliaus eina neapdirbtas da galutinai vertimas, pašėliu surašytas su pataisymais ir abejojimais autoriaus, išreikštais ant kraštų užklausymo ženklais.

— Ar namiej' kunigs? — Namiej, bet sziam laike
 Yra pervėlu apei jus dūt žinią
 Butumet geriau ik-ryt susilaiķę!
 — „Ik-ryt? negal but! — vartus atrakinę
 Turit apsakyt mus pasiuntinystę,
 Ką matot, girdit — viską apsakyste.
 Teisybė — vėlu. antri gaidžiai gieda,
 Bet sztai jums ženklas — imkit mano žiedą.
 Kaip tik Litauras pamatys szią žymę,
 Supras, ko norim ir kur esam gimę.“
 Tyla aplinkui, visus miegas drutas
 Apėmė, nes jau pusnaktis praėjo.
 Tiktai per langą, kur kunigo butas,
 Žiburys silpnas, kaip žvaigzdė, žibėjo.
 Ponas atlankė toli Gudu szalį,
 Dievs žin, be miego kaip jis iszkęst gali!
 Juk jis ne miega, bet ką dabar daro.
 Siuntė patirti tarnu visą burį,
 Argi ir vel jis rengiasi į karą.

1) Tai yra paskutinis darbas Petro Armino.

Įeit į butą nieks drąšos neturi.
 Kryžiokas keikė, bet tū pats išvydo,
 Kad tai tiek paded, kaip putimas vėjo.
 Liepė ant galo prikelti Rymvydą,
 Kurs viens pas poną nueiti galėjo.
 Izmintings rodoj, smarkus laike karo,
 Jį kunigs szaukia vietinyku savo;
 Jis vienas žino, ką Litauras daro,
 Bute jo tamsu — nes gesdams ant stalo
 Žyburys silpnai vos-vos tik liepsnojo.
 Po butą jis vaikščio iš galo į galą,
 Sėdos prie stalo ir užsidumojo;
 Klause, kaip Rimvyds kryžiuokų ne myli.
 Matyt, kad pyksta, bet kaip žemė tyli,
 Dusauja, blanksta, o veidas jo rodo,
 Kad jam kalbėjims tokis nusibodo.
 Prėjės prie lempos — nor pataisyt knatą,
 Neva jį taiso, o suvis gadina.
 Knatą įstumė, tartum to ne mato,
 Turbut jis tyczia szviesą užgesino.
 Sunku nutildyt vidurines kares
 Ir tūmet veidą parodyt malonu;
 Ne nor kad išpėt, ką yra padaręs,
 Tarnas galėtu regint veidą pono.
 Rimvyds klausė, bet pats nįssireiszkia,
 O kad pro langą išzpalengvos ėjo,
 Nūg szviesos mėnū matyt buvo aiszku,
 Kokią jis kovą pats savyj kentėjo:
 Sukąstos lupos, o akys zaibavo,
 Pikts veidas blanko, tai vėl raudonavo.
 Rimvydnei duris užrakinti liepia,
 O pats į kampą buto atsitraukęs
 Sėdos ir tokiais žodžiais atsiliepia,
 Neva su jūkais betgi susiraukęs:
 — „Pats man tą žinią parnešėi, Rimvydai,
 Kad mus ponas garbingas Vitautas
 Man dovanoti žadėjo juk Lida.
 Argi asz galiu czia buti prigautas?
 Ir visas žemes, ką per giminystą
 Pacziōs man prigul, jis man pripažysta?“
 — „Tiesa, kunige! . . .“ — „Dėlto mums pritinka
 Dovanas pono atsimti su goda.
 Tūjaus isznesti vėliavos į rinką,
 Nes jau man lankti toliaus nusibodo.
 Kur yra szauklei? — Tegul dabar naktyj
 Aina ant rinkos ir prie darbo stoja,
 Visiems apszaukia, kad czia tur sukakti,
 Ir szitą žinią tolei atkartoja
 Kolei kareiviai pabustu pilėje;
 Kiekvienas tegul szarvais apsidengia,
 Lankus ir kardus gerai apziurėje,
 Tegul jie asti karan pasirenge;
 Maisto tiek imkit (persergėt kiekviena),
 Kad jam isztekту nors per visą dieną;
 Tie, kurie žirgus į pievas iszvarė,
 Tegul tū parved ir tiesiog į karę;
 Kaip tik nuog grabo Mindaugo isz ryto
 Spindulei saulės šešėlius nutrauktu,
 Kad kariumenė dailei sutaisyta
 Ant Lidos kelio manęs linksma lauktu!“
 Teip sakė kunigs Tiesa, žodžiai jojo
 Paprastą būdą karės atkartojo.

— Kam liepia rengtis mums per naktį kiaurą?
 Niekad ne macziau teip pikto Litauro.
 Nors smarkei kalba, bet kas jį žindžio
 Ir klausė, kaip jis kalbėjo ir pyko,
 Jautė, kad žodžiu daugumas burnoje
 Ar tai iš baimės ar iš gėdos nyko.
 Drebantis balsas ir kalba ne aiszki,
 Man-ding, ne laba del Lietuvos reiszkia. —
 Nutilo kunigs; ir tarytum laukia,
 Idant Rimvydas iszeitu isz buto,
 Bet Rimvyds sėdi — dumas toliaus traukia,
 Nūg visu žiniu jo jausmai sukruto,
 Ir kada viską galvoj sverti ima,
 Litauro baisų išpėjo ryžimą.
 Bet ką-gi veikti? Litauras juk jaunas,
 Ant kito mažai jis patarmės žiuri,
 Sanstata galvoj jojo greitai kraunas,
 Paslėptas mislis visados jis turi,
 Jau ant ko ryžos — dovanai jį drausti.
 Bet-gi Rimvydas, pirmas patarėjas.
 Lietuvoj vyras viens isz parinktuju,
 Butu ne mažą gėdą apturėjęs,
 Idant daleistu kovą terp savuju
 Patart ar tylėt — galvoj mąstys pynės,
 Bet ryžos drausti del gero tėvynės.
 — „Kunige musu, kas tau tiktai tinka,
 Ak žmoniu, arkliau ne bus pas mus stoka,
 Pasakyk tiktai, į kurią aplinką,
 Kareiviai tavo parodys, ką moka,
 O Rimvyds tarp jų ne bus paskutinis.
 Bet-gi, o pone, reik skyrius daryti
 Tarpu kareiviu tavo prastos minės
 Ir vyru ką gal daugiau iszmanyti.
 Ir tavo tėvas mėgo pats dumoti
 Ir paslėptinai sąstatas viens dėjo,
 Bet ik ryžosi į karę kur joti,
 Su savo vyrais vis pasikalbėjo.

Šitais žodžiais persikerta tasai vertimas, atliktas ant myrio jau patalo. Patsai a. a. Arminas savo draugams tuomet skundėsi, jogei kasdieną mažiaus eilių tegalįs išversti, iki ant galo pagalios visai plunksna ne išpuolė iš apsilpusių pirštų. — Rupinausi perrašyti litara į litarą, tik ženklus terpu sakinių pastačiau.

Petro Armino antkapis ant Starpolės kapinių.

Ant naujųjų Starpolės katalikų kapinių, rytžieminiame jų kampe, stovi akmeninis kryžius ant akmeninio pastovo su ilgoku lietuvišku parašu, kuris apreiškia, kad čionai ilsis Petras Arminas; kapas dailiai aptvertas, gražiai užlaikomas, gėlelėmis ir medeliais papuoštas. Petro Armino paminklas pastatytas už pinigus surinktus nuo jo gimiinių, draugų, mokintinių ir pažįstamų. Keletą rublių pridėjo ir Starpolės lenkai, už tai pamatę paskui ant paminklo tik vieną lietuvišką parašą prišnekėjo, kodėl greta su lietuvišku ir lenkiško parašo nepadėjo. Prie pastatymo paminklo daugiausiai prisidėjo Armino draugas p. Petras Kraučunas. Parašas ant paminklo šiteip skamba:

Viengenti! prie šito kapo atėjęs
 Atmink, kad tšja ilsis mūs geradėjas,

Kurs Dievą ir broljus savo mylėjo
 Ir meilę viengentįjį tarpe jų sėjo.
 Paliko jis gražų mums atminimą.
 Kiekviens už paveikslą jį tegul ima.

Viengentšai

PETRUI ARMINUI

Mokįtojui Starpolės gimnazijos tą paminklą pastatė.

Mirė 18 Kovo 1885 m.

Gyveno 32 metu.

Petro Armino Metrikai. Versta į lietuvišką iš lenkiško. Originalas parašytas maskoliškai ir lenkiškai. Lietuviškai verčiau iš kopijos, rodos, žodis į žodį iš dublikato-originalo perrašytos, ir iš Vilkaviškio ipotekos skyriaus arkyvo išduotos 14/26 d. Gegužės mėn. 1885 met.

„Nr. akto 143
 „1853 metai.

Metrikų išrašas.

„Stojosi Vilkaviškyje šešioliktą (dvidešimts aštuntą) dieną Birželio mėnesio „tūkstantis-aštuoni-šimtai-penkesdešimt-trečiuose metuose antrai pasibaigus adnain „popiet, pribuvo Vincas Arminas ukininkas kaimo Degsniškių keturesdešimties metų „su Stanislovu Biskiū trisdešimties metų ir su Baltrum Biskiū penkesdešimties „metų, ukininkais Degsniškių kaimo. ir pristatė mums kudikį vyriškos lyties gi- „musį Degsniškių kaime šendien penktą adyną išryto nuo jo moteries Alzbietos iš „Oliakų trisdešimties metų. Tam kudikiui prie krikšto švento atlikto kunigo Iva- „ševskio šendien duotas vardas Petras, podžiais prie krikšto buvo Stanislovas Biskis „ir Barbora Zeikienė. Aktas šitas pribuvusiam ir liudininkams perskaitytas ir musų „po juo pasirašyta. Tėvas ir liudininkai rašyti ne moka.

„(Pasirašė.) Zienkiewicz Pr. W. U. S. C.“)

Vardan teisybės.

(atsiūsta iš Peterburgo.)

Nr. 9—10 „Varpo“ 1902 m. patalpinta kritika p. Botkočio kas link korespondencijos Skribliaus Sunaus, patilpusios Nr. 6 „Varpo“ 1902 m., apie trumpą bėgį visuotinio Pet. Lietuvių savitarpinės pagalbos Dr-jos šanarių susirinkimo.

Teisinga kritika yra reikalinga ir prieš tai nieks negal prieš-taraut, bet kritika vienpusiška ir — kas da blogiau — visai netei-singa didelei kenkia kaip atskiroms ypatoms, teip ir visuomenei. Ar teisinga p. Botkočio kritika, tai mes tuo pamatysim.

Pons Botkotis savo kritikoj rašo: „buvęs pats ant minėto susi-rinkimo ir kuogeriausiai išitėmyjęs jo bėgį negaliu neatkreipti atydos ant neteisingo išguldymo susirinkimo bėgio“ ir sako, kad „jokių bai-sių žodžių, sulyginant su smarkiausioms stichijų spēkomis, ne buvo kalbama.“ Iš to galime matyti, juog, ar p. Botkotis nebuvo ant su-

Ženklaai Pr. W. U. S. C. reik teip skaityti: „Proboszcz Wyłkowyszkowski Urzędnik Stann Cywilnego“, t. y. Prabaščius Vilkaviškio valdininkas civiliško stovio. Vertikas.

sirinkimo, o tą parašę gal iš dešimtų lupų, ar jis į tą laiką kalbėjo ir žinoma, jam tie žodžiai negalėjo but baisūs, jeigu jis drįso juos kalbėti; nors pats p. Botkotis rašo juog daugumas sąnarių šaukė: „nerek Š-čiaus, išmest jį iš Dr-jos, nuo jo visko galima tikėtis ir sulaukti.“ Iš to matyti, kad jeigu buvo kalbėta, juog Š-čiaus nerek Dr-jai, tai buvo nurodyta ir dėlko nerek, o tas nurodymas yra aiškiai aprašytas Skrib. Sun. Nr. 6 „Varpo“ 1902 m., kur p. Botkotis gali da kartą persiskaityt.

Dabar da aš norėčiau paklaust p. Botkočio: kada ir kokiu nutarimu p. Š-čia tapo prašalintas nuo sekretorystės? Čionai savo melą p. Botkotis, matyt, išaiškina saviškai, ką tuo pamatysim. Atskaitoje Dr-jos už 1901 m. Rėdystę patalpino skaitlinje daleistų Dr-jai dėl perstatymo dramatiškų veikalų komediją „Dėdė atvažiavo“, verstą iš lenkiškos pp. K. B-gos ir M. P-nio, nors dabar daugeliui jau yra žinoma, juog tą komediją vertė iš lenkiško pana S-tė. Frieš tą neteisingą patalpinimą p. Š-čia prieštaravo ir ant atskaitos nepasirašė, o p. Botkotis tą nepasirašymą ant atskaitos skaito už prašalinimą p. Š-čiaus nuo sekretorystės, tai matot, kokios keistos yra pažiuros.

Toliaus p. Botkotis sako, juog Skribliaus Sunus tą viską parašę gindamas p. Š-čio kailį; tuo tarpu pats gindamas S-do, P-nio ir V-lio kailius rašo gryną neteisybę; šitai jis rašo: susirinkimą apleido ne 7 ypatos, kaip rašo Skribliaus Sunus, o apie 20; iš to matyt, juog p. Botkotis negali atskirti išėjusių iš susirinkimo nuo atsisakusių nuo balsavimo, nės iš susirinkimo išėjo ne daugiau kaip 7 žmonės, o nuo svarstymo klausimų atsisakė apie 15, bet susirinkime pasiliko, ir per tai juos ne galima skaityt išėjusiais.

Norėdamas parodyt, juog jis teisingai kritikuoja p. Botkotis sako: „kad išėjus daugeliui sąnarių, klausimai buvo svarstomi ne „priderinčiai“, matyt iš to, kad vos tik kelioms dienoms praslinkus po susirinkimui Rėdystėje pasirodė 13 sąnarių atsiliepimas, reikalaujantis naujo visuotinio susirinkimo,“ ir kad „Rėdystė nusprendė sukviesti visuotiną susirinkimą ant rudens dėl apsvarstymo tų pačių klausimų“, t. y. užganėdino užreikimą 13 sąnarių, ir da prideda, kad „netrukus atsirado (Rėdystėje) atsisakymas per raštą buvusio pirmsėdžio visuotinio susirinkimo nuo pripažinimo susirinkimo už legališką“. Vieton atsakymo ant pirmo iš tų užmanymų aš velyčiau p. Botkočiui perskaityt da kartą 18 protokolą Rėdystės nuo 5 d. gegužio 1902 m., kuriame randame teip parašyta: „Rėdystė apsvarsčius užreikimą 13 sąnarių, nuo 26 balandžio š. m., ir nerasdama šjame užreikime nė vieno ant tiek svarbaus motyvo, reikalanjančio § 51 Statuto, dėlei kurio reikalinga būtų tuojaus sušaukt visuotinį susirinkimą ir tt. . . . nusprendė: sušaukimą visuotinio susirinkimo atidėti ant rudens š. m., o užreikimą 13 sąnarių palikti be pasekmės“. Ponas-gi Botkotis žodžius: „užreikimą 13 sąnarių palikti be pasekmės“ vadina užganėdiniu to užreikimo.

Kas link antro užmetimo — pripažinimo per raštą pirmsėdžiu susirinkimo už nelegališką visuotinį susirinkimą — tai aš galiu priversti p. Botkočiui šitokį prilyginimą. Jeigu aš šiandien kam nors išduočiau vekselį ant jo savo ranka pasirašęs, o po mėnesiui sakyciau, jog tas mano parašas yra ne legališkas, ką ant to p. Botkotis atsa-

kytų? Teip lygiai pasielgia ir pirmsėdis susirinkimo, pripažindamas dienoje susirinkimo už legališką visuotiną susirinkimą, — pasirašo ant protokolo susirinkimo be jokių patėmijimų, — o prasliskus mėnesiui paduoda užreikimą, juog to susirinkimo nepripažįstas. . . .

Ant galo p. Botkotis sako: „protestuojančių noras prašalinti p. Š-čių iš Rėdystės nebuvo užganėdintas, nės jie patys liovės lugoję dėl tos paprastos priežasties, kad, matyt, nenorėjo bereikalo aušinti, burnos disputuodami su gauja nugirdytų ir blovusių niekus p. Š-čio šalininkų.“ Idant aiškiau suprasti šituos bauriai neteisingus žodžius, reik nors kiek paminavot apie tai, iš ko kilo tas triukšmas.

Teip, Rėdystė 1901 m. panorėjo įsteigti prie Dr-jos dėl artistų-mylėtojų burelio Taisykles ir sustačius tam tikslui Taisykles įnešė ant užtvirtinimo visuotino susirinkimo; bet abejodama, juog tos Taisyklės bus užtvirtintos, galvojosi, kaip jas įvykdinti ir — išgalvojo. Prie pakėlimo klausimo apie išrinkimą naujos Rėdystės pirmiausiai buvo pakeltas klausimas, ar nepripažįs sąnariai susirinkimo už naudingą išrinkti į garbės pirmsėdžius p. V-rį (Rėdystė ir artistai teip galvojo: na, jeigu tik p. V-rį išrinks į garbės pirmsėdžius, tai Taisyklės vienu ar kitu budu bus įvykdintos). Nors Rėdystėje, pagal Statutą, tokios ypotos nėra parodyta ir programoje susirinkimo nebuvo patalpinta tokio klausimo, bet vis-gi tas klausimas tape pakeltas ant apsvartymo. Po pakėlimo to klausimo sąnariai - praščiokai, nesuprasdami tos politikos, pradėjo teirautis, ką tai reiškia ir ką jiems atsakyt už tokio keisto klausimo, jiems tą paaiškino kiti sąnariai, tame skaitliuje ir p. Š-čia, už ką jis užsipelnė da didesnę neapykantą sąnarių Rėdystės ir artistų, jau ir be to neužkenčiamo dėlei teisingo reikalavimo kas link komedijos „Dėdė atvažiavo“ ir pertikrinimo atskaitos ir knygų Dr-jos, kaipo sanario Revizijos Komisijos; nors p. Botkotis sako, juog p. Š-čia budamas Revizijos Komisijoje „nieko gero nenuveikė, nieko neišmanydamas skaitlių ir knygų tikrinimo dalykuose“; bet, matyt, išmanė, jeigu po paaiškinimo kaip vedamos knygos ir kaip sutaisyta atskaita, visuotinas susirinkimas kitaip negalėjo užtvirtint atskaitos, kaip tik leidus Revizijos Komisijai, tai yra tam pačiam Š-čiui, radus klaidas pataisyti, kas tapo įrašyta į protokolą ir ką p. Botkotis gana gerai žino, bet gindamas kitų kailius, o gal ir savo, kuobiauriausiai meluoja. Bet žiurėkim kas atsitiko, po paaiškinimo kas link garbės pirmsėdžio sąnariai-praščiokai pradėjo garsiai kalbėti, juog garbės pirmsėdžio jiems nereikia ir kad esą ir Statute Dr-jos tokio dinsto nėra ir p. V-rio į garbės pirmsėdžius didumu balsų neišrinko, teip lygiai ir Taisykles dėl artistų prie Dr-jos pripažino už nereikalingas.

Kožnas netikėtas atsitikimas padaro gana smarkų įspudį ant kiekvieno žmogaus, teip atsitiko ir su p. Botkočiu ir jo draugais; jie visai nesitikėjo, kad tie praščiokai-sąnariai prieštarautų, juog p. V-rio ir Taisyklių nereik Dr-jai ir išgirdę tą prieštaravimą paskaitė visus, už teisybę kalbančius, girtais ir niekais bliaujančiais; reik pasigailėt p. Botkočio už jo siauras pažiuras ant visuomenės ir pasidžiaugt iš prastų žmonelių-darbininkų mus sąnarių, reikalaujančių lygių tiesų visiems.

Tai dabar mės pamatėm, juog žmogus, reikalaujans lygių tiesų visiems, pagal liogiką p. Botkočio, yra girtas!

Tupikis.

II.

Pirtis jaują vainoja,
O abidvi suodinis . . .

Nr. 6 „Varpo“ 1902 m. Skribliaus Sunus, padnuodamas iš Peterburgo žinių apie Lietuvių Savitarpinės pagelbos Draugijos visuotiną susirinkimą, aprašo papeiktiną laike to susirinkimo nekurių vyrų užsilaikymą ir, tartum neužtėmyjęs nei jokių akyvesnių ir svarbesnių apsisreikimų lietuvių krutėjime, ant to ir užbaigia savo pranešimą. Toks, pasakysiu, vienpusiškas Skr. S. pranešimas pasirodė labai svarbiu atsitikimu p. Botkočiui, kuris Nr. 9—10 „Varpo“, prizadėdamas nurodyti Skr. S. suklydimus, su visu smarkumu griebiasi bandyti apšmeižti ne tik neapkenčiamas jo ypatas, bet užgauna ir visą Draugiją, sulygindamas ją su „nugirdyta ir niekus bliovusia gauja“. Vienok dėl ko „garbusis“ Botkotis visai neliečia pačių įvykusių faktų ir turinio tų „išbliautų niekų“? Matyt, prijaucia, jog ką jis vadina „niekais“, tai ne visiems pasirodytų tokiais „niekais“, bet atsirastų ir tokių, kurie pačius mindžiotojus teisybės „niekais“ pavadintų. Dalykas vyko šiteip:

Laikė minėto visuotino susirinkimo tapo pakeltas klausimas apie tai, ar turi kokią nors tiesą pp. Buga ir Palionis rašytiesi ant afišų ir programų, kaip sutaisytojai „pagal lenkišką“ komed. „Dėdė atvažiavo“, kuri, kaip visiems žinoma, tapė išversta p. Stepulionytės, o pp. S. ir Š. pritaikyta prie lietuviškos scenos; pp.-gi Buga ir Palionis jau galutinai užbaigtą komedijoj, permainydami tikt nekuriuos išsireiksimus ir vardus veikiančių ypatų, perrašė du ekz. cenzurai; padnuodant tą komediją į cenzurą niekas neišdrįso ant jos savo parašo dėti, bet ant ekz., cenzuros daleisto; praslinkus be-maž metams nuo sugražinimo tos komedijos iš cenzūros Buga (tuokart draugystės sekretorius), pagal išgalvojimą p. M. Palionio, padirbo ant apdaro komedijos originalo riebiomis raidėmis prierašą, garsinantį, jog ta kom. tapusi sutaisyta „pagal lenkišką“ K. Bugos ir M. Palionio. Visuotinam susirinkimui tapo pristatytas ir tas ekzempl. kom. (rašytas p. S-čio), iš kurio aiškiai buvo matyt, ant kiek pp. B. su P. pertaisė ar pagadino jau gatavą komediją, o teipogi ir atsišaukimai ekspertų, beje p. S. Baltramaičio ir p. J. Zubricko. Visuotinas Susirinkimas, perveizėjęs pp. Bug. su Pal. „taisymą“ pamatė, jog tuodu „literatu“ savinasi svetimą darbą.

Pons K. Šeškevyčius įnešė savo nuomonę, jog kom. „Dėdė atvažiavo“ turi būti pripažinta, kaipo darbas nuveiktas bendromis spėkomis keleto darbininkų ir negalįs prigulėti vien pp. B. ir P., nors ir užbaigusiemis bendrą darbą, bet nuveikusiems mažiausią jo dalį. Buga, Palionis ir kiti jų draugai priešinosi K. Šeškevyčiaus nuomonei, bet tokių buvo nedaug ir Visuotinas Susirinkimas didžiūma balsų nutarė, jog sutaisymas kom. „Dėdė atvažiavo“ turi būti pripažintas, kaipo darbas, nuveiktas bendromis spėkomis; toj prasmėj nutarimas tapo įrašytas į Susirinkimo protokolą.

Ant to dalykas neužsibaigė. „Nuskriaustieji literatai“ su savo draugais pradėjo varyti agitaciją, idant susirinkimas neišrinktų K. Šeškevyčiaus į Rėdytės sąnarius, bet susirinkimas nepaisydamas ant „rimtai ir nuosekliai“ (pagal Botkotį) išreiktų „nuskriaustųjų“ nuo-

monių, jau paduotų (pidėsiu — visai teisingai) Skr. Sunaus, didžiama balsų K. Šeš. į Rėdystės sąnarius išrinko. Kadangi „literatai“ vis nerimo, tai pirmsėdis kreipėsi prie K. Šeš., perstatydamas jam, jog gal - but naudingiaus butų, idant jis atsisakytų iš Rėd. sąnarių, bet šis paaiškino, jog budamas išrinktas didžiama balsų — jis skaitas už priderystę pasilikti Rėd. sąnariu ir nors jau su viršum tris metus pasidarbavęs (galima sakyti, jog beveik vieninteliai jo trisrusi ir žygiais tapo įkurta Draugija), bet dar jaučias savyje spēkų pasidarbuoti ir tolesniame laike, o teipogi noris ir pridaboti Draug. garbę nuo panašių pasikėsinimų. Tokį K. Šeš. atsiliepiamą Susirinkimas pagyrė trenksmingu delnų plojimu ir tuomi atėmė visą viltį „lugoti“, idant kom. „Dėdė atvažiavo“ galėtų buti pripažinta, kaipo atskiras M. Pal. ir K. Bugos darbas. Tada įvardytos Skr. Sun. ypatos*) iš Susirinkimo išėjo, bet prie tam išnyko ekzemplierius komedijos, ką buvo pristatytas Visuot. Susirinkimui. Akyva, jog p. Botkotis apie tai užtyli, nors giriasi, „jog kuogeriausiai išitėmyjės visą Susirinkimo bėgį“. Šitai yra priežastis, dėlei kurių p. Botkotis apšaukia per laikraštį tuos K. Š. šalininkus — „nugirdyta ir niekus bliovusia gauja“; kas-gi — gal tikėt p. Botkočiui, jog K. Š. butų galėjęs nugirdyt visą Susirinkimą, išimant protestavusias 6 ypatas!? Dėlei tų tai priežastį p. Botkotis stengėsi išlieti savo tulžį ant kokių tai, buk tai paslaptingų, „to“ K. Š. darbų ir siekių, jo veiklumo ir nieko neišmanymo skaitlių ir tikrinimo knygu dalykuose (kur-gi faktai?), o ant galo ir ant Skr. S. pasiryžimo ginti K. Š. kailį (nuo ko? — p. Botkotis to kailio tada dar nedraskė!).

Apreiškima-gi 13 sąnarių p. Botkotis primezga visai ne savo vietoje. Šis apreikimas tapo paduotas ne dėl atkartojimo Susirinkimo, bet dėl įkurimo prie Draugijos „artistų burelio“, kurio, Susirinkimas 21 d. balandžio neįkurė, apie ką abu korespondentu be reikalo užtylėjo. Tasai apreikimas tapo paduotas nuo neprigulinčių prie Draugijos ypatų, kurios lošia laike vakarų ir norėdami įvykdinti savo norus buvo surinkę Draugijos sąnarių parašus. Apie tuos lošikus buvo atsiliepęs ir buvęs pirmsėdžiu Visuotino Susirinkimo p. Baltramaitis, bet Rėdystė tuodu atsiliepiamu atidėjo ant rudens. Vienok ir antras Visuotinas Susirinkimas — 20 d. spalį „artistų burelio“ neįkurė, nes „artistai“ vis dar daugiaus rupinasi apie ką kitą, tik ne apie garbę ir naudą Draugijos, kas aiškiai matyt ir iš naujų artistų burelio taisyklių.

Nors Skr. Sun. koresp. Susirinkimo bėgis aprašytas, kaip sakosi „kur koja, kur ranka“ ir užtylėta apie svarbesnius faktus, bet, rodosi, nepriderėtų ir Botkočiui juodą perstatyti baltu ir niekingus užmėtinėjimus (kaip „tas ar kits rašas ant kunigų, turis spaviedotis, esąs bedievis“) neteisingai užginčyti, arba vadinti juos tikrais motyvais!

Peterburgas 5. I. 1903.

Vytinis.

Nuo Redakcijos.

Kadangi Nr. 3 „Varpo“ buvo 3 syk didesnis už paprastąjį numerį, todėl Nr. 4—5 išleidžiame tik 2 lankų didumo. Jei bus daug gerų raštų ir išteklių, tai kai kurį numerį padidįsime.

*) tėmytina, jog Botkotis tris-syk padangino išėjusiųjų skaitlių!

Aukos „Varpo“, „Ukininko“ ir „Naujienu“ reikalams 1903 m.

J. Girininko 50 rub.	108,00 mk.
p. B. J. 5 rub.	10,80 „
nno kunigo	45 „
	<hr/>
	119,25 mk.
Buvo (žr. „Varpas“ Nr. 3)	324,00 „
Iš viso	<hr/> 443,25 mk.

5. 6. 03.

M. Saunus.

Atsakymai.

Ukiškiui. Kritiką straipsnio „Žinyčia“ Nr. 2—5, patalpinto „Varpe“ p. m. Nr. 11 gavome.

Vertikui „Rašto apie lotyn.-liet. raides.“ Gera būtų turėt mūsų archyve kopiją dokumento, arba atspausdintą raštą. Atsiųskit, meldžiami, nes tai svarbus dalykas, ir jo kartais gal mums reikėt.

L. Žinią apie profanaciją d-ro Kudirkos antkapio apleidžiame: viena, tokia jau žinia atėjo anksčiau, o antra, mums rodos, kad prie to darbo negali but pritaikinta ta dalis manifesto, ką kalba apie laisvę tikėjimo.

K—as. „Apie skolas dvarponių Kauno gub.“ atėjo 2 straipsniu. Tamstos straipsnį siunčiame į Ameriką.

Rinkite pasakas

padavimus, burtus, mįsles, priežodžius, senovės dainas ir kt. ir siųskite ant adreso:

Dr. Basanovicz, à Varna, Bulgarie.

„LIETUVA“

Sanvaitinis laikraštis,

išeina kas penyčia Chicago, Ill., Šiaurinėj Amerikoj; talpina savyj daug moksliskų straipsnių ir paduoda svarbiausias žines iš viso pasviečio. Prenumerata ant metų: Amerikoj dol. 2, Europoj dol. 3, arba 6 rub.

„Lietuva“ išleidžia moksliskas knygas, terp kurių yra svarbiausios „Etnologija“, „Geografija“, „Mokslas apie žemę“, „Senų gadynių išnykę sutvėrimai“, „Žodynas lietuviškos ir angliškos kalbų“ ir kt.

Laikraštį „Lietuvą“ ir virš minėtas knygas galima gauti pas:

M. Saunus, Tilsit, Fabrikstr. 27.

Ostpreussen. Germany.

arba pas išleistoją:

**A. Olszewski, Sub - Station 60,
Chicago, Ill., North-America.**